

موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

رصد، پایش و پیش بینی شاخص های قیمت طی فصل دوم ۱۳۹۹

عنوان گزارش:

رصد، پایش و پیش‌بینی شاخص‌های قیمت طی فصل دوم ۱۳۹۹

پژوهشکده مطالعات اقتصادی و توان رقابتی

گروه مطالعات و پژوهش‌های اقتصاد کلان و آینده‌پژوهی

تهیه‌کنندگان: دکتر سحر بشیری و دکتر حسن ولی‌بیگی

تاریخ تهیه: مهرماه ۱۳۹۹

چکیده

۱. براساس گزارش بانک جهانی، تورم سالانه شاخص قیمت مصرف‌کننده جهان در سال ۲۰۱۹ برابر ۲.۳ درصد می‌باشد، در حالی که تقریباً همه کشورهای دنیا توانستند معضل نرخ تورم را حل کنند ایران با تورم معادل ۳۹.۹ درصد در رتبه ۱۳ام پس از آرژانتین و سودان بالاترین تورم در جهان را دارد. براساس آمار ارائه شده توسط صندوق بین‌المللی پول متوسط تورم جهانی برابر ۳ درصد می‌باشد، و متوسط تغییرات سالانه شاخص قیمت مصرف‌کننده در آوریل سال ۲۰۲۰ در ایران برابر ۳۴.۲ درصد است، این رقم پس از ونزوئلا، زیمبابوه و سودان در رتبه چهارم جهان در سال ۲۰۲۰ می‌باشد.

۲. تحلیل شاخص بهای مصرف‌کننده در فصل دوم سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد:

- تورم فصل تابستان در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۶.۱ درصد بوده که گروه‌های «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» (دارای ضریب اهمیت ۲۴.۵۳) با سهم ۶.۴ واحد درصدی و «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» (دارای ضریب اهمیت ۳۸.۰۷) با سهم ۷.۷ واحد درصدی بالاترین سهم را در آن به خود اختصاص داده‌اند.
- سهم گروه‌های اختصاصی «کالا» و «خدمت» از تورم طی فصل تابستان ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۴.۲ و ۹.۸ واحد درصد است که نشانگر سهم بالاتر گروه «کالا» بدلیل افزایش نرخ ارز می‌باشد، بخشی از این روند ناشی افزایش نرخ ارز و افزایش قیمت اقلام قابل تجارت است که یا به‌طور کامل از طریق واردات تامین می‌شوند و یا اینکه در صورت تامین آنها از طریق تولید داخلی، به دلیل افزایش هزینه‌های تولید، افزایش زیاد قیمت برای آنها وجود دارد. گفتنی است که از سال ۱۳۹۶ بدنبال گران شدن نرخ ارز، قیمت اقلام قابل تجارت افزایش یافته است.
- انتظار بر این بود که با شیوع بیماری کرونا و تکانه منفی تقاضا بر بازار از فشار تورم کاسته شده و حداقل شاهد روند کاهشی تورم ماهانه باشیم. لیکن بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد تورم ماهانه که از بهمن ماه ۱۳۹۸ (۱.۲ درصد) شروع به افزایش کرده بود در فروردین ماه ۱۳۹۹ (۲ درصد) ۰.۶ واحد درصد بیشتر از ماه قبل و در اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۹ به ترتیب به ۲.۶ و ۲ درصد رسیده است. اما از تیر ماه بشدت افزایشی یافته و نرخ تورم ماهانه برابر ۶.۵ درصد شده است. دلیل مهم این روند بر خلاف انتظار این است که اولاً با شیوع کرونا بسیاری از کشورهای همسایه که مقصد اصلی صادرات ایران بودند، مرزهای خود را به روی کالاهای ایرانی بستند، ثانیاً بخش توریسم که بخشی از تامین ارز برای کشور را بر عهده داشت نیز با شیوع کرونا کلاً تعطیل شده و همچنین با شیوع کرونا قیمت نفت نیز شدیداً کاهش یافته است و همه اینها به معنای کاهش درآمد ارزی و در نهایت افزایش نرخ ارز بوده است. از طرف دیگر، فشار تحریمها هم تشدید شده است که در نهایت همه اینها به افزایش نرخ ارز و افزایش نرخ تورم از زمستان به این سو انجامیده است. این افزایش زنگ خطری برای تورم فزاینده در سال ۱۳۹۹ است. بطوری‌که تورم از مرداد ماه ۱۳۹۹ صعودی شده است. در مقابل، به دلیل وضعیت بیماری کرونا در کشور و تعطیلی برخی کسب و کارها، روند تغییرات قیمت برای تمام کالاها یکسان نبوده است، زیرا افزایش تقاضای کالاهایی مانند خوراکی‌ها و میوه‌ها و سبزیجات (به منظور تقویت قوای جسمانی و سیستم ایمنی بدن) باعث افزایش قیمت برخی کالاها شده است. به عنوان مثال تورم ماهانه فروردین ماه ۱۳۹۹ در خصوص «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» ۵.۲ درصد بوده است که تورم ماهانه میوه و خشکبار و سبزیجات (سبزی‌ها و حبوبات) به ترتیب در ماه مذکور ۱۸.۴ و ۱۳.۰ درصد بوده است. این در حالیست که در خرداد ماه ۱۳۹۹ تورم ماهانه اقلام فوق بشدت کاهش یافته است و تورم ماهانه زیرگروه «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» به ۲.۳ درصد رسیده است. این مهم گواهی بر کنترل موثر افزایش قیمت خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها در فصل بهار ۱۳۹۹

می‌باشد. این در حالی است که در تیرماه ۱۳۹۹ تورم در گروه «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها» ۶.۷ درصد بوده است که در این تورم، اقلام مهمی مانند گوشت قرمز و سفید و فرآورده‌های آنها ۱۱.۷ درصد و شیر، پنیر و تخم مرغ ۱۱.۲ درصد افزایش داشته است. با این وجود، اثر شیوع بیماری کرونا بر روی تورم (متوسط سالانه و نقطه به نقطه)، از تیرماه محسوس و معنادار بوده است.

- بررسی روند تورم ماهانه گروه‌های اصلی و گروه‌های اختصاصی نشان می‌دهد که در بیشتر گروه‌ها و طبقات نظیر دخانیات، مسکن، مبلمان و لوازم خانگی، حمل و نقل، تفریح و فرهنگ، هتل و رستوران و خوراکی‌ها شامل نان و غلات، گوشت قرمز و سفید و فرآورده‌های آنها، شیر، پنیر و تخم‌مرغ شکر، مربا، عسل و چای و قهوه و دیگر آشامیدنی‌ها در تیرماه ۱۳۹۹ از روند افزایشی شدیدی در مقایسه با ماه‌های قبل برخوردار بوده‌اند. مقایسه تورم ماهانه شهریورماه ۱۳۹۹ در مقایسه با تیرماه ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که اکثر طبقات به جز ماهی و صدفداران، روغن‌ها و چربی‌ها، لبنیات و حبوبات در مقایسه با ماه اول تابستان کمتر افزایش یافته‌اند. این در حالیست که گروه حمل و نقل (قیمت انواع خودرو)، بیشترین افزایش قیمت را نسبت به ماه قبل داشته است.

- بررسی چند ماهه اخیر هسته تورم نشان می‌دهد، در سه ماهه اول سال ۱۳۹۹ نیز روند تورم نقطه به نقطه کاهنده بوده ولی هسته تورم روند افزایشی ملایمی داشته است از تیرماه ۱۳۹۹ تورم ماهانه صعودی شده و انتظار می‌رود که تورم نقطه به نقطه در ماه‌های آینده افزایش یابد. کاهش نرخ تورم نیازمند سیاست‌های منضبط پولی و مالی و هدف‌گذاری تورمی و وفادار بودن به آن خواهد بود. بدون شک این روند، منعکس کننده ساختار نامتوازن برخی بخش‌ها، نظیر ساختار بودجه دولت (کسری بودجه) است که عمدتاً خود را در رشد فزاینده نقدینگی متبلور ساخته است.

۳. تحلیل شاخص بهای تولیدکننده در سه ماهه اول سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد:

- شاخص قیمت تولیدکننده (تورم تولیدکننده) در بهار ۱۳۹۹ نسبت به فصل قبل با رشد ۱۱.۴ درصد روبرو بوده که در مقایسه با فصل قبل افزایش ۱۱.۷ درصد را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر این شاخص نشان‌دهنده افزایش هزینه‌های تولید است و به عنوان پیش‌نگر تورم مصرف‌کننده عمل می‌کند و لذا انتظار می‌رود در ماه‌های آتی از این ناحیه افزایش در تورم مصرف‌کننده را شاهد باشیم.
- در چهار فصل منتهی به بهار ۱۳۹۹ نسبت به دوره مشابه، نرخ تورم شاخص فوق با کاهش مواجه شده و به ۲۳.۶ درصد رسیده است. در میان بخش‌های اصلی تولیدی در کشور، کمترین تورم سالانه مربوط به بخش برق (۹.۹ درصد) و بیشترین آن مربوط به بخش‌های معدن و صنعت (۳۷.۷ و ۲۳.۸ درصد) است. شایان ذکر است که تورم نقطه به نقطه گروه تولید، انتقال و توزیع برق در مقایسه با فصل قبل ۴۰.۶ درصد رشد داشته است. رشد گروه‌های اصلی شاخص قیمت تولیدکننده در بهار سال ۱۳۹۹ در مقایسه با سال ۱۳۹۸ کاهش یافته ولی کماکان عدد بالایی است. شایان ذکر است که افزایش نرخ ارز و نااطمینانی آن و به تبع آن افزایش قیمت نهاده‌های وارداتی و هزینه‌های تولید از مهمترین دلایل آن بوده است.

۴. چگونگی روند حرکتی رشد ماهانه و نقطه به نقطه نرخ ارز و شاخص بهای کالاهای بادوام و بی‌دوام در دوره زمانی فروردین زمانی مورد مطالعه نشان می‌دهد بین نرخ ارز و نرخ تورم ماهانه و نقطه به نقطه شاخص بهای کالاهای بادوام هم‌حرکتی وجود دارد. بدین صورت که در دوره‌هایی که نرخ ارز صعودی شده با وقفه زمانی کوتاهی نرخ تورم کالاهای بادوام نیز صعودی شده است و برعکس (ضریب همبستگی نرخ ارز و تورم نقطه به نقطه و ماهانه کالاهای بادوام به ترتیب ۸۱.۸ و ۶۴ درصد می‌باشد). نرخ ارز به‌عنوان متغیر پیش‌ران شاخص قیمت‌ها بوده و به دنبال آن شاخص قیمت کالاهای بادوام حرکتی در جهت مشابه را تجربه نموده است. از اسفندماه ۱۳۹۹ با افزایش مجدد نرخ ارز، نرخ تورم نقطه به نقطه کالاهای بادوام نیز صعودی شده است

بطوری که از ۳۲.۴ درصد در اسفند ماه به ۹۴.۶ درصد در شهریور ۱۳۹۹ رسیده است. این افزایش با تاخیر زمانی بسیار کوتاهی (حداکثر دو ماه وقفه) ناشی از افزایش نرخ ارز بر قیمت این کالاها تأثیر گذاشته است. موضوع دوم موثر بر رشد قیمت کالاهای بادوام شیوع بیماری کرونا است. بر اثر شیوع این بیماری، دادوستد کالاها و تجارت خارجی با اختلال روبه‌رو شده است. این موضوع به‌طور حتم می‌تواند در ماه‌های آینده نیز اثر خود را در کالاهای مصرفی بادوام داشته باشد. در نتیجه اختلال در صادرات و واردات هزینه تهیه کالاهای مصرفی و واسطه‌ای را افزایش می‌دهد. مجموع این دو عامل در رشد قیمت کالاهای بادوام در ماه‌های اخیر ایفای نقش کرده‌اند.

۵. هر چند سهم کالاهای بادوام در شاخص بهای مصرف‌کننده پایین است، اما کالاهای بی‌دوام و کالاهای کم‌دوام حدود ۴۵ درصد از وزن شاخص کل بهای مصرف‌کننده را دارد. در شهریورماه تورم ماهانه کالاهای بی‌دوام ۳.۰ درصد بوده است که تورم ماهانه بسیار بالایی بوده و تداوم این روند به معنای تورم بالاتر سالانه است. این کالاها نظیر خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها در شهریور افزایش قیمت کمتری را ثبت کرده‌اند، بطوری که تورم ماهانه خوراکی‌ها در شهریور ماه معادل ۲.۹ درصد گزارش شده است.

۶. بررسی روند تورم دوازده ماهه بین دهک‌های درآمدی موید روند افزایشی آن از دهک اول تا دهک دهم در شهریور ماه ۱۳۹۹ می‌باشد. بطوری که دهک اول در فصل تابستان با تورمی برابر ۲۳.۴ درصد مواجه بوده است که این نرخ برای دهک دهم به ۲۹.۹ درصد افزایش یافته است. تحلیل نرخ تورم دوازده ماهه به تفکیک کالاهای غیرخوراکی و خدمات و گروه خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات نشان می‌دهد که در شهریور ۱۳۹۹ نرخ تورم در کالاهای غیرخوراکی و خدمات با روند افزایشی از دهم اول تا دهم برخوردار بوده است بطوری که از ۲۹.۴ درصد برای دهک اول به ۴۰.۲ درصد برای دهک دهم رسیده است. از آنجا که این کالاها، کالاهای بادوام را شامل می‌شوند (همبستگی بالایی با نرخ ارز دارند) و کالاهای غیرخوراکی و خدمات در دهک‌های بالاتر وزن بیشتری را به خود تخصیص داده‌اند با افزایش نرخ ارز تورم این گروه در دهک‌های بالاتر بیشتر می‌شود.

۷. نتایج پیش‌بینی‌ها با فرض ثبات شرایط موجود نشان می‌دهد:

- تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای شهری در دوازده ماهه منتهی به مهرماه الی آذرماه ۱۳۹۹ به‌ترتیب ۲۷.۰، ۲۸، ۲۹.۱ درصد خواهد بود که حاکی از روند صعودی است. شایان ذکر است با افزایش نرخ ارز و افزایش نااطمینانی ناشی از آن، روند افزایشی تورم و افزایش قیمت‌ها در نیمه دوم سال جاری را شاهد خواهیم بود.
- براساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته گروه‌های «حمل و نقل»، «مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها»، «تفریح و امور فرهنگی»، «کالا و خدمات متفرقه»، «پوشاک و کفش» و «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات» بیشترین تورم را طی ماه‌های آتی خواهند داشت.
- در میان گروه‌های اصلی، تورم گروه «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات» (با ضریب اهمیت ۲۵.۰۳) روند صعودی خواهد داشت، به‌طوری که برآورد مدل ما نشان می‌دهد تورم دوازده ماهه منتهی به مهرماه ۱۳۹۹ حدود ۲۱.۸ درصد است که پیش‌بینی می‌شود با تداوم روند مذکور، نرخ تورم این گروه تا پایان آذرماه ۱۳۹۹ به ۲۳.۳ درصد برسد.
- تورم گروه «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» (با ضریب اهمیت ۳۸.۰۷ در تورم)، افزایش خواهد داشت، به‌طوری که برآورد مدل ما نشان می‌دهد تورم دوازده ماهه منتهی به مهرماه ۱۳۹۹ که حدود ۳۱.۷ درصد بوده است پیش‌بینی می‌شود به ۳۴.۵ درصد در پایان آذرماه ۱۳۹۹ افزایش یابد.

- پیش‌بینی می‌شود رشد دوازده ماهه شاخص قیمت گروه «کالا» از ۲۹.۴ درصد در مهرماه به ۳۲.۰ درصد در آذرماه ۱۳۹۹ و نرخ تورم گروه «خدمت» از ۲۳.۸ درصد در مهرماه به ۲۴.۸ درصد در آذرماه ۱۳۹۹ افزایش یابد.
- کسری بودجه دولت و گسترش نقدینگی، افزایش شدید نرخ ارز، شیوع بیماری کرونا، نااطمینانی‌های گسترده در فضای اقتصادی کشور و انتظارات تورمی از جمله روندهای تاثیرگذار بر تورم در آینده هستند و برآیند این عوامل تعیین کننده تورم در نیمه دوم سال خواهد بود.

۸. پیشنهادات:

۱. مطابق پیش‌بینی، توصیه می‌شود سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان نسبت به افزایش قیمت کالاها بیش از ارقام پیش‌بینی شده در ماه‌های مهرماه ۱۳۹۹ الی آذرماه ۱۳۹۹ نظارت و بازرسی بیشتری را مد نظر قرار دهد. لازم به یادآوری است که در کنار سایر عوامل به دلیل افزایش قیمت ارز در سه ماه گذشته، احتمال افزایش بیشتر قیمت‌ها نیز وجود دارد.
۲. با توجه به شدت بالای هم‌حرکتی میان نرخ ارز و شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده و تولیدکننده، و اینکه نرخ ارز به‌عنوان متغیر پیش‌ران شاخص قیمت‌ها بوده و به دنبال آن شاخص قیمت تولیدکننده و مصرف‌کننده حرکتی در جهت مشابه را تجربه نموده است. از اینرو توصیه می‌شود بانک مرکزی به نوسانات نرخ ارز بسیار حساس شده تا از تبعات تورمی ناشی از آن کاسته شود.
۳. همان‌طوریکه ذکر شد کسری بودجه دولت عامل اصلی انبساط پایه پولی و نقدینگی است، لذا بدون کنترل کسری بودجه دولت نباید انتظار داشت بتوان تورم و انتظارات ناشی از آن را کنترل کرد. قاعدتاً دولت باید روشهای تامین مالی غیرتورم‌زا را برای کنترل کسری بودجه مد نظر قرار دهد.

فهرست مطالب

۸.....	جایگاه تورم ایران در مقیاس جهانی.....
۹.....	تحلیل روند تورم.....
۱۶.....	چشم‌انداز تورم مصرف‌کننده و زیرگروه‌های اصلی.....
۱۶.....	پیش‌بینی تورم مصرف‌کننده.....
۱۸.....	عوامل پیش‌برنده تورم مصرف‌کننده.....
۲۰.....	بررسی روند شاخص قیمت تولیدکننده.....
۲۲.....	ارتباط بین نرخ ارز، نرخ تورم ماهانه و نقطه به نقطه کالاهای بادوام و بی‌دوام.....
۲۵.....	بررسی نرخ تورم براساس دهک‌های هزینه‌ای.....
۲۸.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۳۳.....	فهرست منابع و مآخذ.....

جایگاه تورم ایران در مقیاس جهانی

تورم به وضعیتی اطلاق می‌شود که سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات در یک اقتصاد طی یک دوره زمانی مشخص (عموماً یک‌ساله) به‌طور مداوم و مستمر افزایش یابد. صرف‌نظر از کارکرد بی‌ثبات‌کننده تورم در اقتصاد ملی از طریق اختلال در مکانیزم قیمت‌ها، تأثیر تورم بر توزیع درآمد، ثروت و بازرگانی خارجی غیرقابل انکار است. شیب تند افزایش قیمت‌ها نگرانی از درگیری اقتصاد کشور به تورم بسیاری از محافل اقتصادی را متوجه خود ساخته است. بطوری که سازمانها و نهادهای بین‌المللی بسیاری در سراسر دنیا رصد و پایش شاخص قیمت‌ها و ارائه پیش‌بینی در خصوص تورم را در بازه‌های مختلف زمانی ارائه می‌کنند.

برای نمونه صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، سازمان تجارت جهانی و ... آخرین اطلاعات مربوط به تورم و شاخص‌های قیمت را در کنار سایر متغیرهای اقتصادی گزارش می‌کند. براساس گزارش بانک جهانی، تورم سالانه شاخص قیمت مصرف‌کننده جهان در سال ۲۰۱۹ برابر ۲.۳ درصد می‌باشد، در حالی که تقریباً همه کشورهای دنیا توانستند معضل نرخ تورم را حل کنند ایران با تورم معادل ۳۹.۹ درصد در رتبه ۱۳ام واقع شده است.^۱ براساس آمار ارائه شده توسط صندوق بین‌المللی پول متوسط تورم جهانی برابر ۳ درصد می‌باشد، و متوسط نرخ تورم ۲ در آوریل سال ۲۰۲۰ در ایران برابر ۳۴.۲ درصد است. بر این اساس ایران، پس از ونزوئلا، زیمبابوه و سودان در رتبه چهارم جهان در سال ۲۰۲۰ قرار گرفته است.^۳

شایان ذکر است که در گزارشی که توسط بانک جهانی در آوریل ۲۰۲۰ انتشار یافته رکود در اقتصاد ایران برای دومین سال پیاپی پس از خروج آمریکا از برجام بدلیل فشارهای شدید تحریم‌ها بر ایران علی‌رغم رشد محدود در برخی بخش‌های غیرنفتی عنوان شده است. تورم و بیکاری در مقایسه با میانگین منطقه بسیار بالا است. همچنین با کاهش مازاد حساب جاری، کسری مالی به دلیل درآمد کم تحقق یافته، افزایش یافته است و ایران تحت تأثیر همه‌گیری ویروس کرونا که همراه با کاهش اخیر قیمت جهانی نفت و تحریم‌های شدید اقتصادی است، خطرات قابل توجهی را در مواجهه با چشم انداز اقتصادی کشور خواهد داشت. همچنین در این گزارش بیان شده است که روند نزولی اخیر تورم در ابتدای سال ۱۳۹۹ و کاهش ارزش ریال ایران احتمالاً با شیوع بیماری معکوس خواهد شد. بخصوص با روند نزولی تورم که با تخلیه اثر تحریم‌ها روند کاهشی بخود گرفته بود بطوری که نرخ تورم مصرف‌کننده در فوریه ۲۰۲۰ به ۲۵ درصد (در مقایسه با سال قبل) کاهش یافت، در حالی که انتظار می‌رود با شیوع بیماری ناشی از ویروس کرونا به فشارهای تورمی اضافه شود. در نهایت در گزارش مذکور پیش‌بینی شده است که در مجموع تورم در ایران به دلیل فشارهای ناشی از تحریم‌ها بر ذخایر ارزی و کسری‌های مالی پروژه‌ها و سایر مسائل و مشکلات ساختاری ایران همواره بالای ۲۰ درصد باقی بماند.

^۱ با توجه به داده‌های گزارش شده نرخ تورم ایران بعد از آرژانتین و سودان بالاترین تورم است.

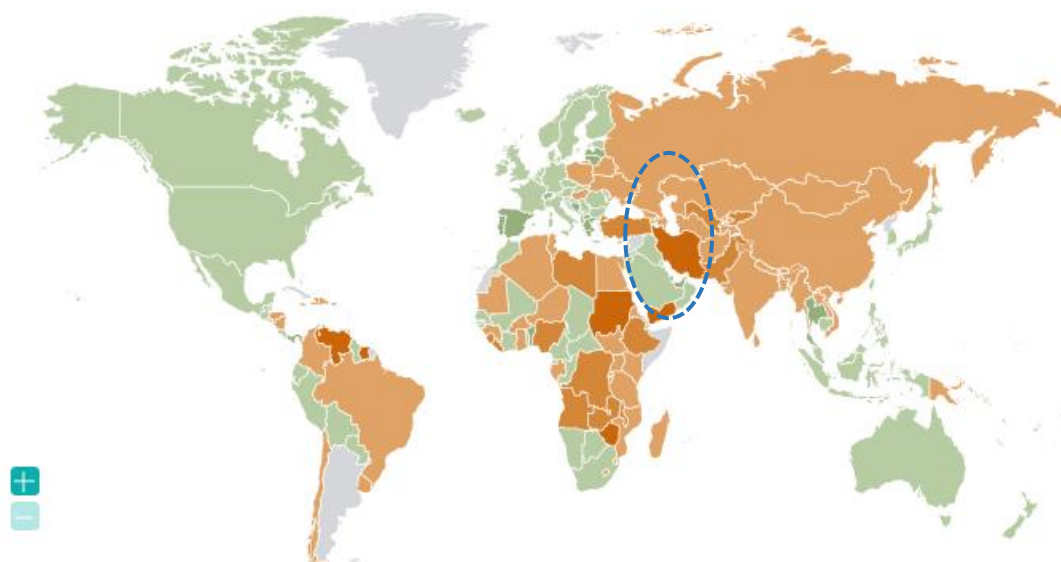
<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>

^۲ متوسط تغییرات سالانه شاخص قیمت مصرف‌کننده

^۳ https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/WEO_WORLD/VEN/IRN

شکل ۱: وضعیت تورمی کشورهای جهان در آوریل سال ۲۰۲۰

● 25% or more ● 10% - 25% ● 3% - 10% ● 0% - 3% ● less than 0% ● no data

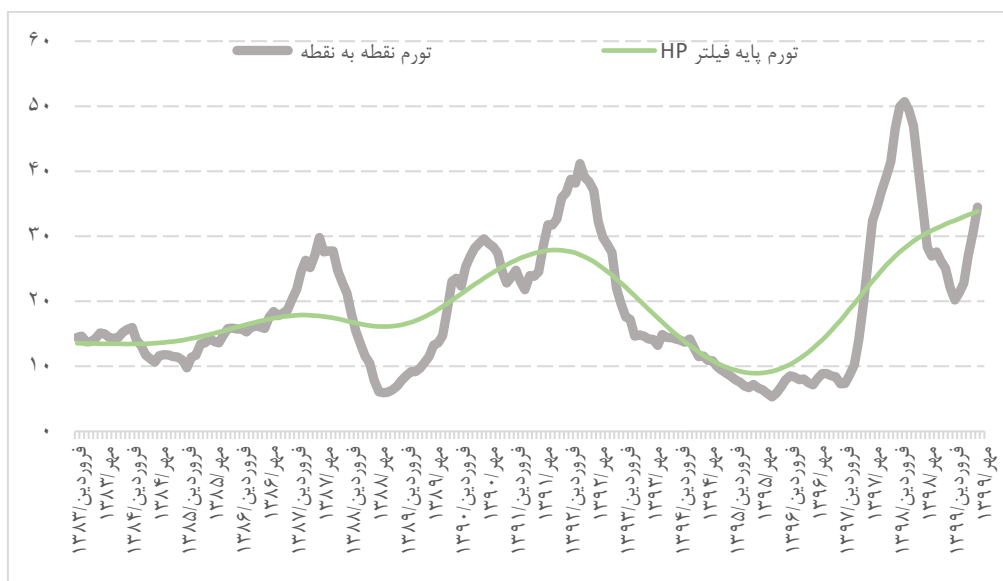
https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/WEO_WORLD/VEN/IRN

تحلیل روند تورم در سه ماهه اول سال ۱۳۹۹

تورم که به عنوان یکی از شاخص‌های ثبات اقتصادی در جهان مطرح است، همچنان در ایران بر خلاف سایر کشورها، بالاست و نوسانات زیادی را تجربه می‌کند. هرچند در سالهای اخیر تحریم‌های اقتصادی یکی از عوامل اصلی اوج‌گیری تورم بوده است، لیکن بدون وجود تحریم‌های اقتصادی - به دلیل رشد نقدینگی و عدم تناسب آن با رشد اقتصادی کشور- هسته تورم در اقتصاد ایران بجز سالهای محدودی همواره بالاتر از ۱۵ درصد بوده است.

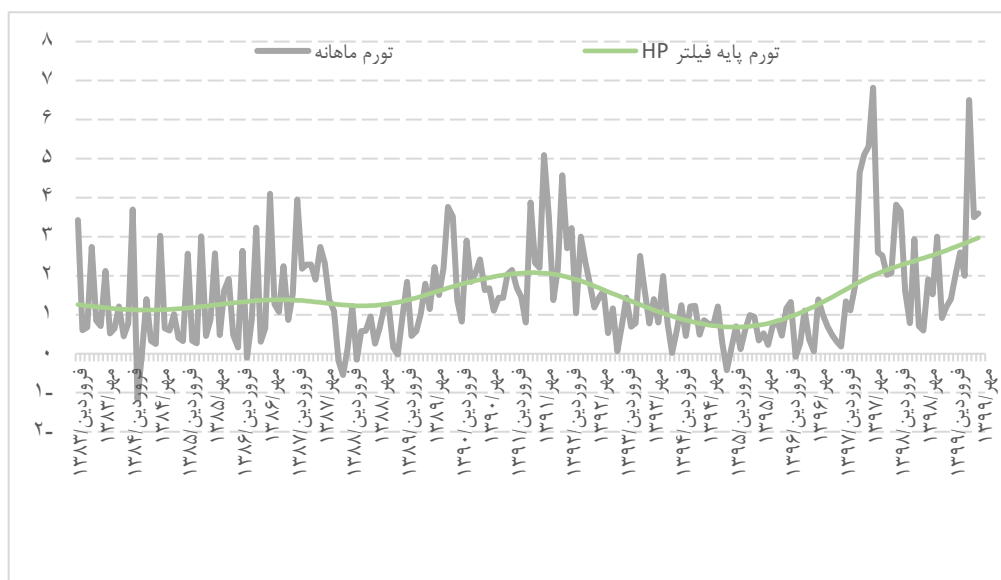
بررسی روند رشد نقطه به نقطه و ماهانه شاخص قیمت مصرف‌کننده نشان می‌دهد که نرخ تورم هسته که از آن به عنوان هسته سخت تورم نیز یاد می‌شود از اواسط سال ۱۳۹۵ صعودی شده است. این در حالیست که فروردین ماه ۱۳۹۸ روند تورم نقطه به نقطه کاهنده بوده است. اما همانطور که از نمودار (۱) مشخص است هسته تورم در بازه زمانی مذکور با وجود نرخ تورم نقطه به نقطه کاهنده همچنان صعودی است و فقط از سرعت افزایش آن کاسته شده است. در سه ماهه اول سال ۱۳۹۹ نیز روند تورم نقطه به نقطه کاهنده بوده ولی هسته تورم روند افزایشی ملایمی داشته است. از تیرماه ۱۳۹۹ تورم ماهانه صعودی شده و انتظار می‌رود که تورم نقطه به نقطه در ماه‌های آینده افزایش یابد. از این رو با توجه به اطلاعات بدست آمده از نمودار، می‌توان استنباط کرد که با وجود سیاست‌های اتخاذ شده در سال‌های اخیر توسط دولت، روند بلندمدت و پایدار تورم نزولی نشده است و کاهش نرخ تورم نیازمند سیاست‌های منضبط پولی و مالی و هدف‌گذاری تورمی و وفادار بودن به آن خواهد بود. بدون شک این روند، منعکس کننده ساختار نامتوازن برخی بخش‌ها، نظیر ساختار بودجه دولت (کسری بودجه) که عمدتاً خود را در رشد فزاینده نقدینگی متبلور ساخته، می‌باشد.

نمودار ۱: روند تورم نقطه به نقطه و هسته آن در دوره زمانی فروردین ۱۳۸۳ - شهریور ۱۳۹۹

مآخذ: محاسبات تحقیق براساس اطلاعات مرکز آمار ایران.

نمودار ۲: روند ماهانه تورم و هسته آن در دوره زمانی فروردین ۱۳۸۳ تا شهریور ۱۳۹۹

مآخذ: محاسبات تحقیق براساس اطلاعات مرکز آمار ایران.

بررسی روند رشد شاخص قیمت مصرف‌کننده در دوازده ماهه منتهی به شهریورماه ۱۳۹۹ نسبت به دوره مشابه سال قبل نشانگر آن است که نرخ تورم نیز روند صعودی به خود گرفته است، به گونه ای که از ۲۵.۹ درصد در مردادماه ۱۳۹۹ به ۲۶.۱ درصد در شهریور ۱۳۹۹ افزایش یافته است که یکی از دلایل افزایش سرعت تورم رشد شاخص قیمت گروه حمل و نقل بوده است.

بررسی شاخص قیمت مصرف‌کننده گروه‌های اصلی دارای ضرایب اهمیت بالا و گروه‌های اختصاصی نشان می‌دهد (جدول ۱):

- تورم گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها (با ضریب اهمیت ۲۴.۵۳ درصدی) از ماه‌های اردیبهشت سال ۱۳۹۹ رشد‌های دورقمی با روند کاهشی بیشتر از متوسط کل را تجربه کرده است، بگونه‌ای که تورم دوازده ماهه منتهی به شهریور ماه ۱۳۹۹ معادل ۲۱.۵ درصد است. در شهریور ماه ۱۳۹۹ چای، قهوه، کاکائو، نوشابه و آب میوه (نوشابه‌های غیرالکلی) ۴۱.۹ درصد؛ گوشت قرمز و سفید و فرآورده‌های آنها ۳۲.۲ درصد؛ شکر، مربا، عسل، شکلات و شیرینی (قند و شکر و شیرینی‌ها) ۳۱.۵ درصد و شیر، پنیر و تخم‌مرغ ۲۹.۹ درصد رشد داشته‌اند. در این بین شیر، پنیر و تخم‌مرغ (۲۵.۲ درصد)، گوشت قرمز و سفید و فرآورده‌های آنها (۱۸ درصد) و چای، قهوه، کاکائو، نوشابه و آب میوه (نوشابه‌های غیر الکلی) (۱۷.۸ درصد) در شهریورماه در مقایسه با خردادماه افزایش چشمگیری داشته است.
- تورم گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها (با ضریب اهمیت ۳۸.۰۷ درصدی) با روندی صعودی از سال ۱۳۹۶ به ۲۳.۹ درصد در سال ۱۳۹۸ رسید، که از مهمترین دلایل این افزایش، جهش نرخ ارز طی این سال‌ها بوده است. سپس با روند کاهشی بسیار اندک از ۲۳.۵ درصد در فروردین ۱۳۹۹ به ۲۲.۹ درصد در خرداد ۱۳۹۹ رسیده است. روند تورم این گروه از خرداد ۱۳۹۹ با افزایش نرخ ارز صعودی شده و در شهریور ماه ۱۳۹۹ به ۲۳.۵ درصد رسیده است. این شاخص در مقایسه با خردادماه ۱۳ درصد افزایش داشته است. همچنین شایان ذکر است که براساس اطلاعات منتشر شده توسط مرکز آمار ایران، نرخ تورم نقطه‌ای شاخص مسکن و اجاره در شهریور ماه ۱۳۹۹ به عدد ۲۹.۹ درصد رسیده است. متوسط قیمت فروش هر مترمربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی معامله شده از طریق بنگاه‌های معاملات ملکی در کل کشور در فصل بهار ۱۳۹۹ نسبت به فصل قبل، ۲۲.۱ درصد و نسبت به فصل مشابه سال قبل ۷۱.۸ درصد افزایش داشته است.
- تورم گروه کالا از ۴۴.۴ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۲۸.۴ درصد در شهریور ماه ۱۳۹۹ کاهش یافته است. تورم گروه خدمات از ۲۳.۷ درصد در انتهای سال ۱۳۹۸ به ۲۳.۲ درصد در دوازده ماهه منتهی به شهریور ۱۳۹۹ رسیده است. شایان ذکر است طی دوره مورد مطالعه تا شهریور ماه ۱۳۹۹ تورم گروه کالاها از تورم گروه خدمات، بیشتر بوده است، بخشی از این روند ناشی از افزایش نرخ ارز و افزایش قیمت اقلام قابل تجارت است که یا به‌طور کامل از طریق واردات تأمین می‌شوند و یا اینکه در صورت تأمین آنها از طریق تولید داخلی، به دلیل افزایش هزینه‌های تولید افزایش قیمت برای آنها وجود دارد. گفتنی است که از سال ۱۳۹۶ بدنبال گران شدن نرخ ارز، قیمت اقلام قابل تجارت افزایش یافته است.

- سهم گروه‌های اصلی و اختصاصی از رشد شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی نشان می‌دهد که گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها با سهم ۵.۹ واحد درصدی و گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها با سهم ۷.۷ واحد درصدی در مجموع ۱۳.۶ واحد درصد از تورم ۲۶.۱ درصدی را منجر شده‌اند. سهم گروه‌های اختصاصی کالا و خدمت نیز از تورم دوازده ماهه منتهی به شهریور در سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۴.۲ و ۹.۸ واحد درصد می‌باشد که حکایت از سهم بالای گروه کالا در رشد شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی با توجه به روند افزایشی نرخ ارز و افزایش قیمت اقلام قابل تجارت دارد.
- ناگفته نماند بررسی روند تورم ماهانه گروه‌های اصلی و گروه‌های اختصاصی نشان می‌دهد که مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها، بهداشت و درمان، پوشاک و کفش، میلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آن‌ها و تفریح و فرهنگ در ماه‌های اردیبهشت، خرداد و تیر ۱۳۹۹ از روند افزایشی شدیدی در مقایسه با ماه‌های قبل برخوردار بوده‌اند که در ماه‌های بعدی از تب افزایش آنها کاسته شده است. همچنین گروه حمل‌ونقل و ارتباطات در اردیبهشت ماه ۱۳۹۹ در مقایسه با ماه قبل از افزایش چشم‌گیری معادل ۹.۱ و ۳.۴ درصد برخوردار بوده است. این در حالیست که تورم تیرماه ۱۳۹۹ در بیشتر گروه‌ها و طبقات نظیر دخانیات، مسکن، میلمان و لوازم خانگی، حمل و نقل، تفریح و فرهنگ، هتل و رستوران و خوراکی‌ها شامل نان و غلات، گوشت قرمز و سفید و فرآورده‌های آنها، شیر، پنیر و تخم‌مرغ شکر، مربا، عسل و چای و قهوه و دیگر آشامیدنی‌ها افزایش شدیدی داشته است (جدول ۱-پ). مقایسه تورم ماهانه شهریورماه ۱۳۹۹ در مقایسه با تیرماه ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که اکثر طبقات به جز ماهی و صدفداران، روغن‌ها و چربی‌ها، لبنیات و حبوبات در مقایسه با ماه اول تابستان کمتر افزایش یافته‌اند، این در حالیست که گروه حمل و نقل (قیمت انواع خودرو)، بیشترین افزایش قیمت را نسبت به ماه قبل داشته است.^۱

^۱ مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت مصرف کننده - شهریور ۱۳۹۹

رشد، پایش و پیش‌بینی شاخص‌های قیمت طی فصل دوم ۱۳۹۹

جدول ۱: رشد شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (رشد دوازده‌ماهه منتهی به ماه مورد نظر نسبت به دوره مشابه سال قبل - درصد)

دوره	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹					
				فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور
شاخص کل	۸.۱	۲۶.۶	۳۴.۴	۳۱.۹	۲۹.۷	۲۷.۸	۲۶.۴	۲۵.۹	۲۶.۱
گروه‌های اصلی و منتخب فرعی									
۱- خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۱۲.۴	۳۷.۳	۴۳.۱	۳۷.۰	۳۱.۷	۲۷.۵	۲۴.۲	۲۲.۳	۲۱.۵
۲- دخانیات	۶.۹	۹۸.۷	۲۹.۳	۲۳.۶	۱۸.۸	۱۴.۹	۱۳.۲	۱۳.۸	۱۵.۳
۳- پوشاک و کفش	۶.۱	۲۹.۳	۴۳.۷	۴۱.۲	۳۸.۷	۳۶.۲	۳۴.۲	۳۲.۷	۳۱.۹
۴- مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۷.۲	۱۷.۴	۲۳.۹	۲۳.۵	۲۳.۳	۲۲.۹	۲۳.۰	۲۳.۲	۲۳.۵
۵- مبللمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آن‌ها	۵.۴	۴۱.۹	۴۸.۳	۴۴.۲	۴۰.۲	۳۶.۶	۳۳.۸	۳۱.۹	۳۱.۱

رصد، پایش و پیش‌بینی شاخص‌های قیمت طی فصل دوم ۱۳۹۹

دوره	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹					
				فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور
۶- بهداشت و درمان	۷.۲	۱۷.۳	۲۵.۹	۲۵.۳	۲۴.۸	۲۴.۴	۲۳.۹	۲۳.۶	۲۳.۶
۷- حمل و نقل	۴.۹	۲۸.۱	۴۷.۲	۴۶.۷	۴۵.۷	۴۴.۹	۴۵.۱	۴۶.۹	۵۱.۳
۸- ارتباطات	۳	۲۳.۴	۱۵.۷	۱۳.۱	۱۰.۹	۸.۹	۷.۵	۶.۶	۶.۶
۹- تفریح و فرهنگ	۷.۶	۴۳.۷	۴۵.۲	۴۱.۷	۳۸.۰	۳۴.۷	۳۲.۰	۳۰.۲	۲۹.۶
۱۰- آموزش	۱۱	۱۷.۶	۲۲.۰	۲۱.۹	۲۱.۸	۲۱.۷	۲۱.۵	۲۱.۶	۲۱.۷
۱۱- هتل و رستوران	۶.۸	۲۱.۶	۳۹.۸	۳۷.۰	۳۴.۱	۳۱.۴	۲۹.۱	۲۷.۲	۲۵.۹
۱۲- کالاها و خدمات متفرقه	۷.۹	۳۵.۱	۳۷.۱	۳۴.۳	۳۱.۵	۲۹.۳	۲۷.۸	۲۷.۰	۲۷.۱
گروه‌های اختصاصی									
کالاها	۹.۳	۳۵.۵	۴۴.۴	۳۹.۹	۳۵.۷	۳۲.۲	۲۹.۶	۲۸.۴	۲۸.۴
خدمات	۷.۱	۱۸.۴	۲۳.۷	۲۳.۲	۲۲.۹	۲۲.۶	۲۲.۷	۲۲.۹	۲۳.۲

مأخذ: مرکز آمار ایران.

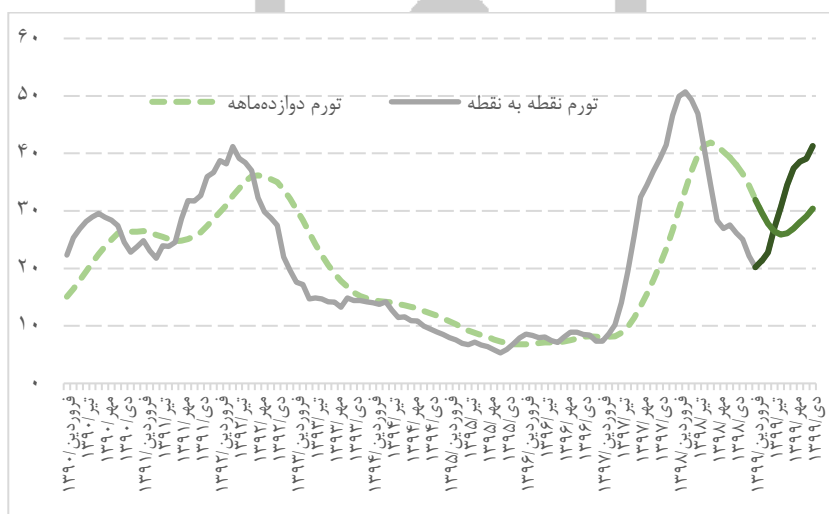
شایان ذکر است که با شیوع بیماری کرونا و تکانه منفی تقاضا بر بازار انتظار آن می‌رفت که از فشار تورم کاسته شده و حداقل شاهد روند کاهشی تورم ماهانه باشیم. لیکن بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد تورم ماهانه که از بهمن ماه ۱۳۹۸ (۱.۲ درصد) شروع به افزایش کرده بود در فروردین ماه ۱۳۹۹ (۲ درصد) ۰.۶ واحد درصد بیشتر از ماه قبل و در اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۹ به ترتیب به ۲.۶ و ۲ درصد رسیده است اما از تیر ماه بشدت افزایش یافته و نرخ تورم ماهانه برابر ۶.۵ درصد شده است. از دلایل مهم این روند بر خلاف انتظار این است که اولاً با شیوع کرونا بسیاری از کشورهای همسایه که مقصد اصلی صادرات ایران بودند، مرزهای خود را به روی کالاهای ایرانی بستند، ثانیاً بخش توریسم که بخشی از تامین ارز برای کشور را بر عهده داشت نیز با شیوع کرونا کلاً تعطیل شده و همچنین با شیوع کرونا قیمت نفت نیز شدیداً کاهش یافته است و همه اینها به معنای کاهش درآمد ارزی و در نهایت افزایش نرخ ارز بوده است. از طرف دیگر، فشار تحریمها هم تشدید شده است که در نهایت همه اینها به افزایش نرخ ارز و افزایش نرخ تورم از زمستان به این سو انجامیده است. این زنگ خطری برای تورم فزاینده ماه‌های آینده است، هرچند تورم از مردادماه ۱۳۹۹ صعودی شده است. در مقابل به دلیل وضعیت بیماری کرونا در کشور و تعطیلی برخی کسب و کار، روند تغییرات قیمت برای تمام کالاها یکسان نبوده است، زیرا افزایش تقاضای کالاهایی مانند خوراکی‌ها و میوه‌ها و سبزیجات (به منظور تقویت قوای جسمانی و سیستم ایمنی بدن) باعث افزایش قیمت برخی کالاها شده است. به عنوان مثال تورم ماهانه فروردین ماه ۱۳۹۹ در خصوص خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها ۵.۲ درصد بوده است که تورم ماهانه میوه و خشکبار و سبزیجات (سبزی‌ها و حبوبات) به ترتیب در ماه فروردین ۱۸.۴ و ۱۳ درصد بوده است. این در حالیست که در خرداد ماه ۱۳۹۹ تورم ماهانه اقلام فوق بشدت کاهش یافته است و تورم ماهانه زیرگروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها به ۲.۳ درصد رسیده است. این مهم گواهی بر کنترل موثر افزایش قیمت خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها در فصل بهار ۱۳۹۹ می‌باشد. این در حالی است که در تیرماه ۱۳۹۹ گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها ۶.۷ درصد، گوشت قرمز و سفید و فرآورده‌های آنها ۱۱.۷ درصد و شیر، پنیر و تخم مرغ ۱۱.۲ درصد افزایش داشته است. با این وجود، اثر شیوع بیماری کرونا و افزایش نرخ ارز بر روی تورم (متوسط سالانه و نقطه به نقطه)، از تیرماه محسوس و معنادار بوده است.

چشم‌انداز تورم مصرف‌کننده و زیرگروه‌های اصلی

• پیش‌بینی تورم مصرف‌کننده

نمودار (۳) روند تورم نقطه به نقطه و تورم سالانه طی دوازده ماهه منتهی به شهریورماه ۱۳۹۹ شاخص کل قیمت مصرف‌کننده را نشان می‌دهد. همچنانکه از نمودار زیر ملاحظه می‌شود با کاهش تورم نقطه به نقطه (از مرداد ماه ۱۳۹۸ تا اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹)، سرعت افزایش تورم سالانه نیز، کندتر شده است. اما با بررسی پیش‌بینی این دو روند مشاهده می‌شود که پیش‌بینی تورم نقطه به نقطه در سه ماهه سوم و چهارم سال ۱۳۹۹ تغییر جهت داده و افزایشی شده است و بالاتر از تورم دوازده ماهه قرار گرفته است.

نمودار ۳: روند تورم دوازده‌ماهه و نقطه به نقطه و پیش‌بینی آن‌ها (فروردین ۱۳۹۰ - شهریور ۱۳۹۹)

مأخذ: محاسبات پژوهش حاضر.

در جدول (۲) پیش‌بینی^۱ رشد شاخص کل قیمت مصرف‌کننده، در زیرگروه‌های اصلی و منتخب (دوازده ماهه منتهی به مهر الی آذر ماه ۱۳۹۹) ارایه شده است. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد تورم مصرف‌کننده دوازده ماهه منتهی به مهر الی آذرماه ۱۳۹۹ به ترتیب ۲۷.۰، ۲۸.۰ و ۲۹.۱ درصد خواهد بود که حاکی از روند صعودی دارد. در واقع روند تورم که تا مردادماه ۱۳۹۹ نزولی بوده و شکاف بین هدف تورمی و تورم سالانه تحقق یافته در حال کاهش بود، معکوس شده و این شکاف رفته رفته در حال بیشتر شدن است. افزایش نرخ ارز و نااطمینانی ناشی از آن از عمده‌ترین دلایل روند افزایش تورم می‌باشند.

^۱ براساس روش اقتصادسنجی خودتوضیح (مبتنی بر داده‌های ماهانه) انجام شده است.

جدول ۲: پیش‌بینی تورم کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای شهری (دوازده ماهه منتهی به هر ماه مورد نظر)

پیش‌بینی تورم در سه ماهه سوم سال ۱۳۹۹ (درصد)			ضریب اهمیت	
آذر	آبان	مهر		
۲۹.۱	۲۸.۰	۲۷.۰	۱۰۰	شاخص کل
				گروههای اصلی و منتخب فرعی
۲۳.۳	۲۲.۵	۲۱.۸	۲۵.۰۳	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات
۳۲.۳	۳۱.۹	۳۱.۶	۴.۵۲	پوشاک و کفش
۲۵.۱	۲۴.۴	۲۳.۹	۳۸.۰۷	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۳۴.۵	۳۲.۸	۳۱.۷	۳.۶۴	مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها
۲۴.۱	۲۳.۹	۲۳.۷	۷.۱۳	بهداشت و درمان
۶۱.۴	۶۰.۴	۵۶.۳	۹.۴۴	حمل و نقل
۱۱.۲	۹.۶	۸.۰	۲.۸۵	ارتباطات
۳۲.۱	۳۱.۱	۳۰.۲	۱.۶۴	تفریح و امور فرهنگی
۲۲.۱	۲۱.۸	۲۱.۷	۲.۰۲	آموزش
۲۴.۰	۲۴.۴	۲۵.۰	۱.۵۴	هتل و رستوران
۳۰.۷	۲۹.۴	۲۸.۰	۴.۱۳	کالاها و خدمات متفرقه
				گروههای اختصاصی
۳۲.۰	۳۰.۸	۲۹.۴	۴۷.۶۵	کالا
۲۴.۸	۲۴.۳	۲۳.۸	۵۲.۳۵	خدمات

ماخذ: محاسبات پژوهش حاضر.

روند تورم مصرف‌کننده دوازده ماهه حاکی از آن است که از شهریورماه روندی معکوس به خود گرفته و پیش‌بینی می‌شود تا آذر ماه نیز ادامه یابد بطوریکه از ۲۶.۱ درصد در شهریور ماه ۱۳۹۹ به ۲۹.۱ درصد در آذرماه برسد.

پیش‌بینی نرخ تورم زیرگروه‌های شاخص قیمت مصرف‌کننده حاکی از آن است که بجز گروه هتل و رستوران که همچنان روند منفی دارد، بقیه زیر گروه‌ها با افزایش تورم مواجه خواهند بود. گروه‌های حمل و نقل، ارتباطات و مبللمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها بیشترین افزایش را خواهند داشت.

نرخ تورم گروه خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات

(با ضریب اهمیت ۲۵.۰۳) روندی افزایشی خواهد داشت، بگونه‌ایکه تورم دوازده ماهه منتهی به مهرماه ۹۹ حدود ۲۱.۸ درصد خواهد بود که پیش‌بینی می‌شود با تداوم روند مذکور نرخ تورم این گروه تا پایان پائیز سال جاری به ۲۳.۳ درصد برسد.

نرخ تورم گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها (با ضریب اهمیت ۳۸.۰۷) نیز روندی صعودی خواهد داشت، بگونه‌ایکه تورم دوازده ماهه منتهی به مهرماه ۱۳۹۹ حدود ۲۳.۹ درصد خواهد بود که پیش‌بینی می‌شود با تداوم روند مذکور نرخ تورم این گروه تا پایان پاییز سال جاری به ۲۵.۱ درصد برسد.

پیش‌بینی می‌شود رشد دوازده ماهه شاخص قیمت گروه کالا از ۲۹.۴ درصد در مهرماه به ۳۲.۰ درصد در آذرماه و نرخ تورم گروه خدمات از ۲۳.۸ درصد در مهرماه به ۲۴.۸ درصد در آذرماه افزایش یابد. این امر نشان می‌دهد شاخص قیمت گروه کالا افزایش بیشتری نسبت به گروه خدمات تجربه خواهد کرد که دلیل اصلی افزایش سریعتر گروه کالاها نسبت به خدمات به افزایش نرخ ارز و به تبع آن افزایش قیمت کالاهای مصرفی نهایی و نهاده‌های وارداتی بر می‌گردد.

• عوامل پیش‌برنده تورم مصرف‌کننده

۱- انبساط نقدینگی و کسری بودجه:

یکی از مشکلات ساختاری اقتصاد ایران، انبساط پایه پولی و به تبع آن نقدینگی در یک روند بلندمدت در کشور است. خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی، خالص بدهی دولت به بانک مرکزی، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی و خالص سایر دارایی‌های بانک مرکزی از منابع پایه پولی کشور محسوب می‌شوند. بر اساس آخرین آمار و اطلاعات در بهار ۱۳۹۹ پایه پولی در دوازده ماهه منتهی به خردادماه ۱۳۹۹، ۳۹.۶ درصد رشد داشته است. همچنین نقدینگی در پایان خرداد ماه نسبت به ابتدای سال ۷.۵ درصد و نسبت به خرداد ماه ۱۳۹۸، ۳۴.۲ درصد منبسط شده است، که فراتر از مدت مشابه یک سال گذشته است (نقدینگی از خرداد ۹۸ به خرداد ۹۷، ۲۵.۱ درصد و در سه ماهه بهار ۵.۲ درصد رشد داشته است). بررسی روند بلندمدت نقدینگی، حاکی از آن است رشد نقدینگی بالاتر از روند بلندمدت خودش در حال طی مسیر است.

مهمترین جزء پایه پولی که منجر به افزایش نقدینگی در کشور شده است خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی می‌باشد، بطوریکه در دوازده منتهی به خرداد ۱۳۹۹، این جزء رشد مثبت داشته و بقیه اجزاء از رشد منفی برخوردار بوده‌اند. بنابراین یکی از عوامل اصلی افزایش پایه پولی کشور در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹، برداشت دولت از منابع صندوق توسعه ملی (۵.۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۸ و یک میلیارد یورو برای کرونا در سال ۱۳۹۹) برای جبران کسری بودجه بوده، که در کوتاه مدت همان استقراض از بلنک مرکزی است. افزایش چشمگیر نقدینگی در کنار سایر عوامل موثر موجب شده است که انتظارات تورمی شکل گرفته، نقدینگی بر خلاف فصل اول سال که به سمت بازار سرمایه گسیل شده بود به بازار کالاهای بادوام وارد شده و رشد ماهانه کالاهای بادوام در سه ماهه تابستان به ترتیب ۱۰.۴، ۹.۱ و ۱۲ درصد را ثبت نماید. چنانچه برای این نقدینگی سرگردان چاره‌ای اندیشیده نشود باید انتظار تورم‌های بیشتر را در ماه‌های آتی داشته باشیم.

۲- نرخ ارز:

در این روزها نرخ ارز، عامل لحظه‌ای تغییرات نرخ کالاها و خدمات در بازار شده است. نرخ ارز که در سال ۱۳۹۷ افزایش شدیدی را تجربه کرد و از حدود ۴ هزار تومان به حدود ۱۹ هزار تومان نیز رسید. متعاقباً سیاستهای بانک مرکزی منجر به آن شد که قیمت دلار تا محدوده ۹۰۰۰ تومان نیز سقوط نماید، در شش ماهه اول امسال به علت تداوم محدودیتهای بین‌المللی، عدم بازگشت ارز حاصل از صادرات و عقب نشینی بانک مرکزی (کاهش نرخ ذخیره قانونی) دلار از حدود ۱۵ هزار تومان ابتدای سال به کانال ۳۰ هزار تومان وارد شد (حدود ۱۰۰ درصد افزایش). لذا می‌توان یکی از علل اصلی برگشت روند نزولی سطح عمومی قیمت‌ها را به افزایش شدید نرخ ارز نسبت داد.

اما در سه ماهه آینده چه رقمی برای دلار قابل تصور است؟ تداوم گسترش نقدینگی، چشم انداز نامشخص بازار سهام، وضعیت نامعلوم میزان ارز حاصل از صادرات نفت و ... همگی از عوامل تاثیرگذار بر تصمیم خریداران ارز است که موجب خواهد شد فشار تقاضا بیشتر از عرضه شده و انتظار افزایش قیمت دلار را در بازار داشته باشند.

۳- تداوم بیماری کرونا

رشد اقتصادی از اوایل سال ۱۳۹۸ با تخلیه اثرات تحریم روند بهبودی را در پیش داشت، لیکن شیوع بیماری کرونا از فصل چهارم ۱۳۹۸، شوک دیگری بود که به پیکره اقتصاد با نیمه تعطیل رکود بنگاهها وارد شد، مجدداً رشد اقتصادی روند نزولی را در پیش گرفت. متعاقب شیوع بیماری در اکثر کشورهای جهان، مرزهای کشورهای به روی همدیگر بسته و یا مبادلات به کندی صورت گرفت. این محدودیت‌ها موجب شد صدور کالاها و خدمات (کالاهای نفتی و غیرنفتی) در جهان با کندی پیش رفته و صادرات در اکثر کشورها بویژه ایران افت نماید. کاهش صادرات از کانال کمبود عرضه ارز در کنار حضور کم رنگ مداخله بانک مرکزی (به دلیل محدودیت در ذخایر ارزی)، باعث افزایش نرخ ارز شده و دور تسلسل نرخ ارز و قیمت‌ها در اقتصاد ایران شروع شد.

۴- وجود نااطمینانی‌های متعدد در اقتصاد کشور

وجود نااطمینانی‌های متعدد در اقتصاد کشور باعث شده است نگاه فعالان اقتصادی به آینده با تردیدهایی همراه شود، به گونه‌ای است که برخی از آنها حتی از فروش کالاهای خود (انتظار قیمتهای بالاتر) خودداری کرده و به افزایش قیمت‌ها (در غیاب سامانه‌های نرم‌افزاری کنترل موجودی کالاها) دامن می‌زنند. لذا این نااطمینانی‌ها موجب شده است که انتظارات تورمی رو به افزایش بگذارد. شواهدی از بهبود این نااطمینانی‌ها در اقتصاد کشور مشاهده نمی‌شود، بنابراین نباید انتظار تغییر این شرایط را داشت.

بررسی روند شاخص قیمت تولیدکننده

شاخص قیمت تولیدکننده دارای محتوای قیمتی زنجیره تولید کالاها و خدمات است که توسط تولیدکننده ارائه می‌شود و در مقابل، شاخص قیمت مصرف‌کننده حاوی اطلاعات قیمتی کالاهای نهایی است که توسط مصرف‌کنندگان از خرده‌فروشی‌ها خریداری می‌شود. از سوی دیگر شاخص قیمت تولیدکننده در برگیرنده سه مجموعه کالا یعنی مواد خام، محصولات واسطه‌ای و محصولات نهایی است در حالیکه شاخص قیمت مصرف‌کننده تنها سبد کالایی و خدمات خریداری شده توسط مصرف‌کنندگان را شامل می‌شود.^۱

همانطوریکه از نمودار (۴) ملاحظه می‌شود شاخص قیمت تولیدکننده (تورم تولیدکننده) در بهار ۱۳۹۹ نسبت به فصل قبل با رشد ۱۱.۴ درصد روبرو بوده که در مقایسه با فصل قبل افزایش ۱۱.۷ درصد را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر رشد این شاخص که در دو فصل پایانی (زمستان و پاییز ۱۳۹۸) در رکود بوده خارج و رقم مثبتی را به ثبت رسانده که حاکی از تحرکات تازه در حوزه تولید است. در واقع تغییرات این شاخص به عنوان یک شاخص جایگزین برای تغییرات تقاضا نیز عمل می‌کند. افزایش در میزان این شاخص به مفهوم انبساط تقاضا برای کالاهای بنگاهها تولیدی است و منفی شدن شاخص در دو فصل پاییز و زمستان ۱۳۹۸ بدان مفهوم است که با منقبض شدن تقاضا، خرید مواد اولیه و فروش محصولات نهایی بنگاهها کاهش می‌یابد. مثبت شدن شاخص قیمت تولیدکننده نوید بخش تحرکات جدی در حوزه تولید و انتظار افزایش رشد اقتصادی در فصول آتی است. از سوی دیگر این شاخص نشان دهنده افزایش هزینه‌های تولید است و به عنوان پیش‌نگر تورم مصرف‌کننده عمل میکند و لذا انتظار می‌رود در ماههای آتی از این ناحیه افزایش در تورم مصرف‌کننده را شاهد باشیم.

بر اساس گزارش مرکز آمار ایران^۲، در تورم سالانه شاخص قیمت تولیدکننده، در چهار فصل منتهی به بهار ۱۳۹۹ نسبت به دوره مشابه، نرخ تورم شاخص فوق با کاهش مواجه شده و به ۲۳.۶ درصد رسیده است. در میان بخش‌های اصلی تولیدی در کشور، کمترین تورم سالانه مربوط به بخش برق (۹.۹ درصد) و بیشترین آن مربوط به بخش‌های معدن و صنعت (۳۷.۷ و ۲۳.۸ درصد) است. شایان ذکر است که تورم نقطه به نقطه گروه تولید، انتقال و توزیع برق در مقایسه با فصل قبل ۴۰.۶ درصد رشد داشته است (جدول ۲-پ). رشد گروه‌های اصلی

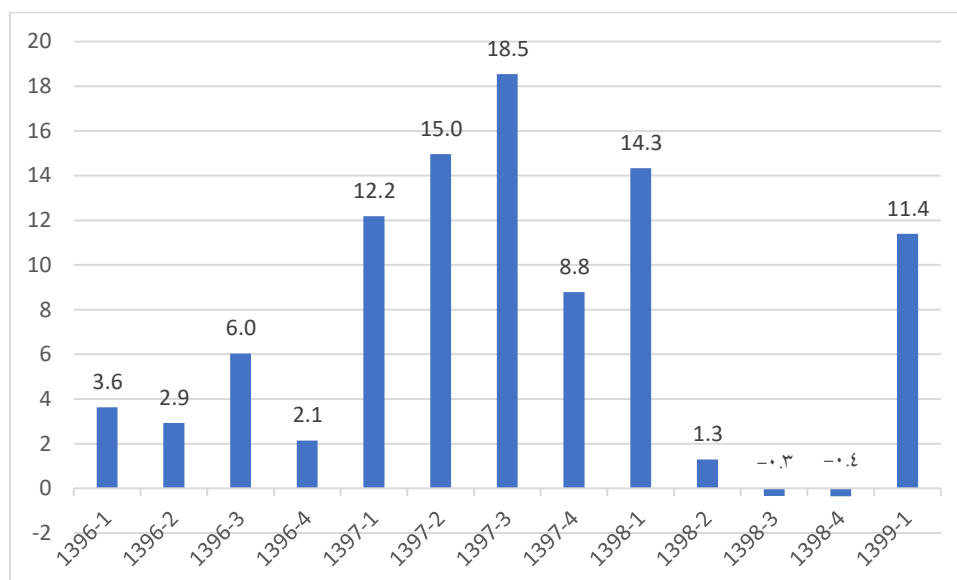
^۱. Clark (1995).

^۲. مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت تولیدکننده در ایران، بهار ۱۳۹۹.

رشد، پایش و پیش‌بینی شاخص‌های قیمت طی فصل دوم ۱۳۹۹

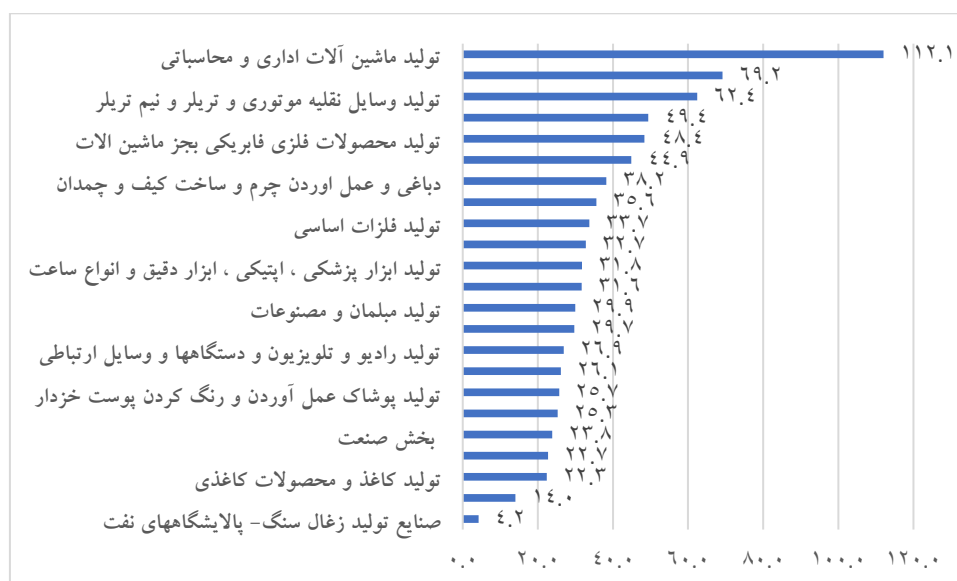
شاخص قیمت تولیدکننده در بهار سال ۱۳۹۹ در مقایسه با سال ۱۳۹۸ کاهش یافته ولی کماکان عدد بالایی است. شایان ذکر است که افزایش نرخ ارز و ناطمینانی آن و به تبع آن افزایش قیمت نهاده‌های وارداتی و هزینه‌های تولید از مهمترین دلایل آن بوده است.

نمودار ۴: روند رشد تورم شاخص تولیدکننده در فصل مورد نظر نسبت به فصل قبل (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۵: رشد شاخص بهای تولیدکننده در زیربخشهای صنعتی (در بهار سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل)

مأخذ: مرکز آمار ایران

ارتباط بین نرخ ارز، نرخ تورم ماهانه و نقطه به نقطه کالاهای بادوام و بی‌دوام

شاخص کل مصرف‌کننده از دو بخش کالا و خدمات تشکیل شده است. حدود نیمی از وزن شاخص بهای مصرف‌کننده را کالاهای نیم دیگر را خدمات (به ترتیب ۴۷.۶۵ و ۵۲.۳۵ درصد) تشکیل می‌دهد. کالاهای نیم به سه بخش کالاهای بادوام، کالاهای بی‌دوام و کالاهای کم‌دوام تقسیم‌بندی می‌شود. براساس استانداردهای تعریف شده، تمام کالاهای برای مصرف واسطه‌ای، بی‌دوام و همه کالاهای برای تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، بادوام است. براساس این تعریف، تفاوت بین کالاهای بادوام و بی‌دوام براساس معیاری مانند با دوام بودن فیزیکی آنها نیست، بلکه تفاوت بر این اساس است که آیا کالاهای موردنظر را می‌توان فقط یک بار برای تولید یا مصرف استفاده کرد، یا می‌توان آن را به‌طور مکرر یا مستمر به‌کار برد. به‌عنوان مثال زغال یک کالای بسیار بادوام به مفهوم فیزیکی است، اما تنها یک بار مصرف می‌شود. اما کالاهای بادوام کالایی است که می‌توان به‌طور مکرر یا به‌طور مستمر در طول دوره‌ای بیش از یک سال استفاده کرد. کالای بادوام نظیر لوازم خانگی، خودرو، تجهیزات کامپیوتر و... تحت تاثیر نوسانات نرخ ارز هستند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که تورم ماهانه کالاهای بادوام در شهریورماه به رقم ۱۲.۰ درصد رسیده و اثر قابل توجهی بر نرخ تورم ماهانه داشته است. هر چند سهم کالاهای بادوام بر شاخص کل مصرف‌کننده، تنها ۵.۵ درصد بوده است، اما رشد بالای تورم ماهانه باعث شده که در مجموع اثر قابل توجهی در رشد شاخص کل داشته باشد. با نگاهی به گزارش مرکز آمار ایران نیز ردپای افزایش قیمت کالاهای بادوام دیده می‌شود. به‌عنوان مثال، مرکز آمار عنوان کرده است که در گروه حمل‌ونقل، افزایش قیمت انواع اتومبیل سواری باعث بالا رفتن تورم این گروه شده است. تورم ماهانه گروه حمل‌ونقل به میزان ۸.۸ درصد در شهریور ماه ثبت شده است یا به‌عنوان نمونه دیگر در گروه مبلمان و لوازم خانگی، قیمت لوازم خانگی و ظروف آشپزخانه رشد بالایی داشته است. تورم ماهانه این گروه نیز به میزان ۴.۱ درصد بوده است. حتی در گروه تفریح و فرهنگ نیز افزایش قیمت کالاهای بادوام نظیر رشد قیمت تبلت، لپ‌تاپ و تجهیزات رایانه باعث بالا رفتن تورم این گروه شده است. تورم ماهانه گروه تفریح و فرهنگ در گزارش مرکز آمار ایران به میزان ۴.۱ درصد ثبت شده است. مجموع این عوامل نشان می‌دهد که منشا تورم در شهریورماه، بالا رفتن قیمت کالاهای بادوام بوده است، کالاهایی که عمدتاً یا به‌طور مستقیم به شکل واردات در اختیار مصرف‌کننده قرار می‌گیرد، یا اینکه بخشی از کالاهای واسطه‌ای این محصولات از کشورهای خارجی تامین می‌شود.

به‌نظر می‌رسد که دو عامل در رشد قیمت‌های این دو نقش داشته‌اند: نخست افزایش نرخ ارز است، نرخ ارز در شهریورماه سال جاری نسبت به مدت مشابه سال پیش بیش از ۱۰۸ درصد درصد افزایش یافته است و این موضوع باعث رشد قیمت کالاهای مصرفی بادوام شده است. نمودارهای (۶ و ۷) چگونگی روند حرکتی مشابه رشد ماهانه و نقطه به نقطه نرخ ارز و شاخص بهای کالاهای بادوام و بی‌دوام را در دوره زمانی فروردین ۱۳۹۵ تا شهریور ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. همانطور که در نمودار مشخص است بین نرخ ارز و نرخ تورم ماهانه و نقطه به نقطه شاخص بهای کالاهای بادوام هم‌حرکتی دیده می‌شود. بدین صورت که در دوره‌هایی که نرخ ارز صعودی شده با

وقفه زمانی کوتاهی نرخ تورم کالاهای بادوام نیز صعودی شده است و برعکس (ضریب همبستگی نرخ ارز و تورم نقطه به نقطه و ماهانه کالاهای بادوام به ترتیب ۸۱.۸^۱ و ۶۴ درصد می‌باشد). نرخ ارز به‌عنوان متغیر پیش‌ران شاخص قیمت‌ها بوده و به دنبال آن شاخص قیمت کالاهای بادوام حرکتی در جهت مشابه را تجربه نموده است. بررسی اطلاعات ارائه شده توسط مرکز آمار نشان می‌دهد که نرخ تورم نقطه به نقطه کالاهای بادوام با روند افزایشی سریع از اسفند ۱۳۹۶ (۵ درصد) به ۱۲۱.۷ درصد در اردیبهشت ۱۳۹۸ رسیده است. این در حالیست که در این دوره رشد نرخ ارز بیش از ۶ برابر شده است. سپس نرخ تورم نقطه به نقطه کالاهای بادوام کاهش یافته است. شایان ذکر است که این دوره کاهش رشد نرخ ارز نیز داشته‌ایم که موید هم‌حرکتی این بین دو متغیر می‌باشد. از اسفندماه ۱۳۹۸ با شروع مجدد افزایش نرخ ارز، نرخ تورم نقطه به نقطه کالاهای بادوام نیز صعودی شده است بطوری‌که از ۳۲.۴ درصد در اسفند ماه به ۹۴.۶ درصد در شهریور ۱۳۹۹ رسیده است. این افزایش با تاخیر زمانی بسیار کوتاهی (حداکثر دو ماه وقفه) ناشی از افزایش نرخ ارز بر قیمت این کالاها تأثیر گذاشته است. عامل دیگر موثر بر رشد قیمت کالاهای بادوام شیوع بیماری کرونا است. بر اثر شیوع این بیماری، دادوستد کالاها و تجارت خارجی با اختلال روبه‌رو شد. این موضوع به‌طور حتم می‌تواند در ماه‌های آینده نیز اثر خود را در کالاهای مصرفی بادوام داشته باشد. در نتیجه اختلال در واردات، هزینه تهیه کالاهای مصرفی و واسطه‌ای افزایش یافت. در مجموع این دو عامل در رشد قیمت کالاهای بادوام در ماه‌های اخیر ایفای نقش کرده‌اند.

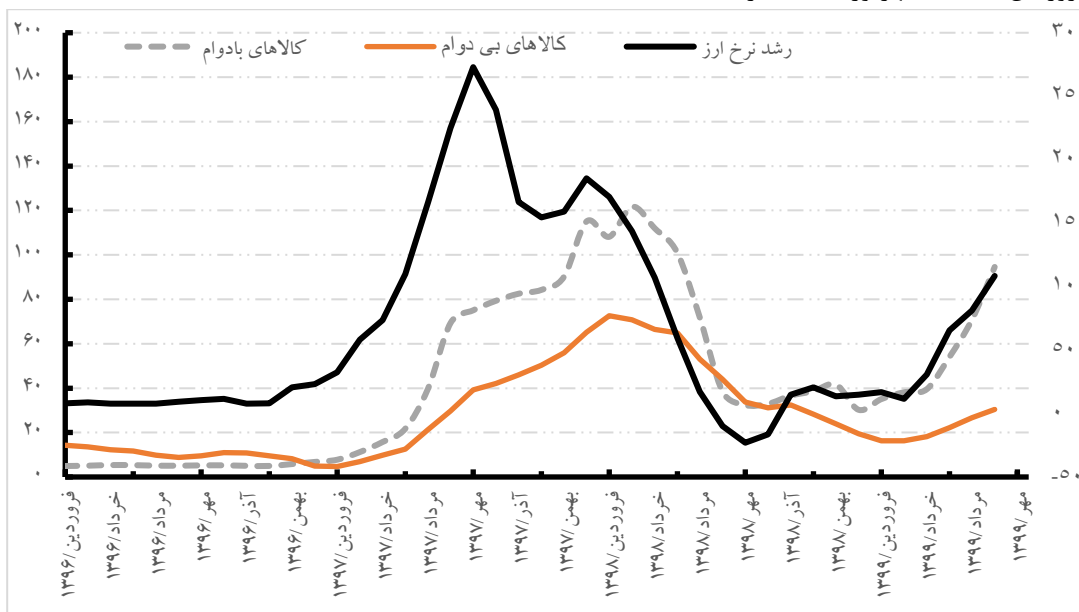
هر چند سهم کالاهای بادوام در شاخص بهای مصرف‌کننده پایین است، اما کالاهای بی‌دوام و کالاهای کم‌دوام حدود ۴۵ درصد از وزن شاخص کل بهای مصرف‌کننده را دارد. در شهریورماه تورم ماهانه کالاهای بی‌دوام ۳۰.۰ درصد بوده است. این کالاها نظیر خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها افزایش قیمت کمتری را ثبت کرده‌اند. تورم ماهانه خوراکی‌ها در شهریور ماه معادل ۲.۹ درصد گزارش شده است.

^۱ با تاخیر زمانی دو دوره محاسبه شده است.

رصد، پایش و پیش‌بینی شاخص‌های قیمت طی فصل دوم ۱۳۹۹

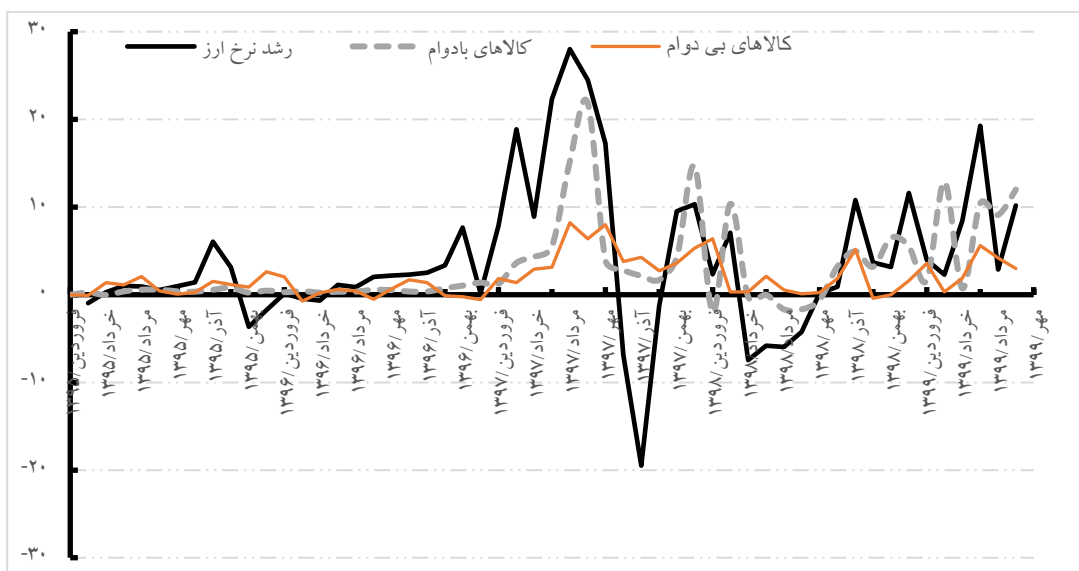
نمودار ۶: نرخ رشد نقطه به نقطه نرخ ارز و شاخص بهای کالاهای با دوام و بی دوام

(فروردین ۱۳۹۶ - شهریور ۱۳۹۹، درصد)

مأخذ: استخراج از داده‌های آماری مرکز آمار و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

نمودار ۷: رشد ماهانه نرخ ارز و شاخص بهای کالاهای با دوام و بی دوام (فروردین ۱۳۹۵ - شهریور ۱۳۹۹، درصد)

مأخذ: استخراج از داده‌های آماری مرکز آمار و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

بررسی نرخ تورم براساس دهک‌های هزینه‌ای

با توجه به متفاوت بودن ترکیب سبد خانوارهای مختلف از نظر سطح درآمد (دهک‌های مختلف درآمدی)، تغییرات قیمت تأثیر متفاوتی بر روی خانوارها می‌گذارد. همچنین هر یک از اقلام مصرفی در سبد خانوارهای با درآمد متفاوت، وزن متفاوتی دارد. از اینرو بررسی وضعیت **نرخ تورم خانوارهای کشور براساس دهک‌های هزینه‌ای** اطلاعات بهتری از چگونگی رشد قیمت‌ها در اختیار قرار می‌دهد. بررسی ضرایب اهمیت به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای نیز بیانگر آن است که ضریب اهمیت بخش خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها از دهک اول به سمت دهک دهم روند نزولی دارد یعنی اهمیت این بخش در دهک اول نسبت به دهک‌های بالاتر، بیشتر بوده است به‌طوری‌که اهمیت آن در دهک اول بیش از دو برابر در دهک دهم است (۴۳.۳ درصد در مقابل ۱۷.۲ درصد). این بدان مفهوم است که تأثیر خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها در تورم کل دهک اول بیش از دو برابر تأثیر آن در تورم کل دهک دهم است. از سوی دیگر روند ضریب اهمیت غیر خوراکی‌ها و خدمات از دهک اول به سمت دهک دهم افزایشی بوده به‌طوری‌که کمترین ضریب اهمیت این بخش در دهک اول و بیشترین آن در دهک دهم است. بنابراین، می‌توان بیان کرد که در دهک‌های بالاتر نسبت به دهک‌های پایین، غیر خوراکی‌ها و خدمات تأثیر بیشتری در تورم کل آن‌ها خواهد داشت. در تمامی دهک‌های هزینه‌ای خانوارها، ضریب اهمیت گروه مسکن، آب و برق و گاز نسبت به سایر گروه‌های غیر خوراکی دارای بیشترین مقدار است و در دهک‌های پنجم تا دهم ضریب اهمیت این گروه به تنهایی از کل خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها نیز بالاتر است. ضرایب اهمیت بخش‌های بهداشت و درمان، تفریح و فرهنگ، آموزش و هتل و رستوران به‌طور صعودی از دهک اول تا دهک دهم افزایش می‌یابد. همچنین ضریب اهمیت بخش حمل‌ونقل از دهک اول تا دهک دهم، دارای روند صعودی است. به‌طوری‌که ضریب اهمیت این گروه در دهک دهم به بالاترین مقدار خود (بیش از ۳ برابر ضریب اهمیت آن در دهک اول) رسیده است.

نرخ تورم کل کشور در شهریور ماه ۱۳۹۹ برابر ۲۶،۰ درصد است که در دهک‌های مختلف هزینه‌ای در بازه ۲۳،۴ درصد برای دهک اول تا ۲۹،۹ درصد برای دهک دهم نوسان دارد. محدوده تغییرات تورم دوازده ماهه در گروه عمده «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات» بین ۲۰،۸ درصد برای دهک دهم تا ۲۱،۹ درصد برای دهک دوم است. همچنین تورم دوازده ماهه در مورد گروه عمده «کالاهای غیر خوراکی و خدمات» بین ۲۵،۱ درصد برای دهک اول تا ۳۲،۳ درصد برای دهک دهم است. بر اساس اعداد مربوط به تورم در میان دهک‌های مختلف هزینه‌ای، فاصله تورمی دهک‌ها در این ماه به ۶،۵ درصد می‌رسد که نسبت به ماه قبل (۵،۴ درصد) ۱،۱ واحد درصد افزایش داشته است. فاصله تورمی در گروه عمده «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات» نسبت به ماه قبل ۰،۵ واحد درصد و در گروه عمده «کالاهای غیر خوراکی و خدمات» نسبت به ماه قبل ۱،۸ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد.

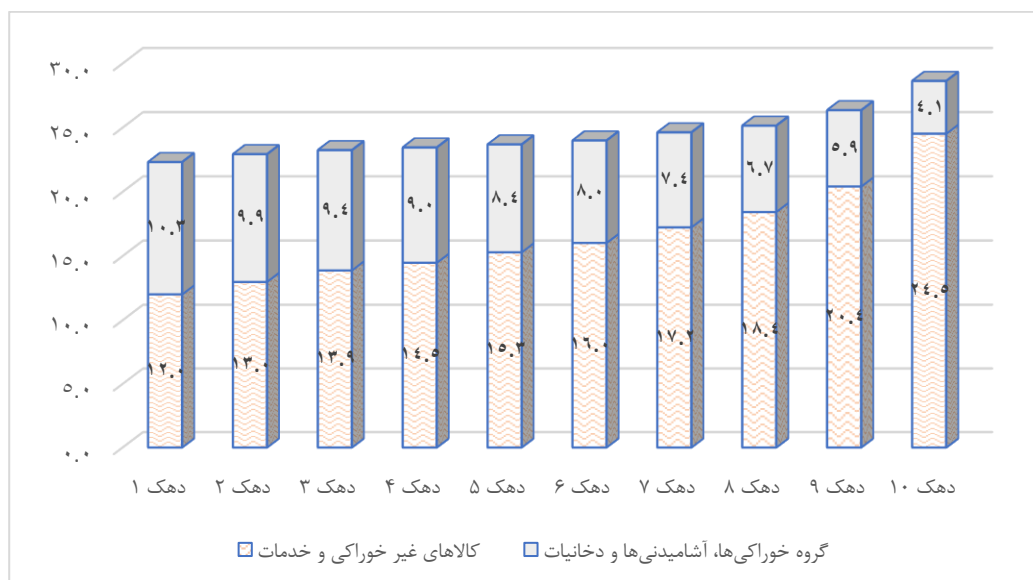
بررسی روند تورم دوازده ماهه بین دهک‌های درآمدی موید روند افزایشی آن از دهک اول تا دهک دهم در شهریور ماه ۱۳۹۹ می‌باشد؛ بطوری‌که دهک اول در فصل تابستان با تورمی برابر ۲۳،۴ درصد مواجه بوده است که این نرخ برای دهک دهم به ۲۹،۹ درصد افزایش یافته است. تحلیل نرخ تورم دوازده ماهه به تفکیک کالاهای

غیرخوراکی و خدمات و گروه خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات نشان می‌دهد که در شهریور ۱۳۹۹ نرخ تورم در کالاهای غیرخوراکی و خدمات با روند افزایشی از دهم اول تا دهم برخوردار بوده است بطوری‌که از ۲۹.۴ درصد برای دهک اول به ۴۰.۲ درصد برای دهک دهم رسیده است. از آنجا که این کالاهای بادی را شامل می‌شوند (همبستگی بالایی با نرخ ارز دارند) و کالاهای غیرخوراکی و خدمات در دهک‌های بالاتر وزن بیشتری را به خود تخصیص داده‌اند با افزایش نرخ ارز تورم این گروه در دهک‌های بالاتر بیشتر می‌شود.

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

نمودار ۸: نرخ تورم شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی کل خانوارهای کشور بر حسب دهک‌های هزینه‌ای و سهم از رشد گروه خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات و کالاهای غیر خوراکی و خدمات (شهریور ۱۳۹۹، درصد)

مأخذ: استخراج از داده‌های آماری مرکز آمار
موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۱. براساس گزارش بانک جهانی، تورم سالانه شاخص قیمت مصرف‌کننده جهان در سال ۲۰۱۹ برابر ۲.۳ درصد می‌باشد، در حالی که تقریباً همه کشورهای دنیا توانستند معضل نرخ تورم را حل کنند ایران با تورم معادل ۳۹.۹ درصد در رتبه ۱۳ام پس از آرژانتین و سودان بالاترین تورم در جهان را دارد. براساس آمار ارائه شده توسط صندوق بین‌المللی پول متوسط تورم جهانی برابر ۳ درصد می‌باشد، و متوسط تغییرات سالانه شاخص قیمت مصرف‌کننده در آوریل سال ۲۰۲۰ در ایران برابر ۳۴.۲ درصد است، این رقم پس از ونزوئلا، زیمبابوه و سودان در رتبه چهارم جهان در سال ۲۰۲۰ می‌باشد.

۲. تحلیل شاخص بهای مصرف‌کننده در فصل دوم سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد:

- تورم فصل تابستان در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۶.۱ درصد بوده که گروه‌های «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» (دارای ضریب اهمیت ۲۴.۵۳) با سهم ۶.۴ واحد درصدی و «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» (دارای ضریب اهمیت ۳۸.۰۷) با سهم ۷.۷ واحد درصدی بالاترین سهم را در آن به خود اختصاص داده‌اند.
- سهم گروه‌های اختصاصی «کالا» و «خدمت» از تورم طی فصل تابستان ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۴.۲ و ۹.۸ واحد درصد است که نشانگر سهم بالاتر گروه «کالا» بدلیل افزایش نرخ ارز می‌باشد، بخشی از این روند ناشی از افزایش نرخ ارز و افزایش قیمت اقلام قابل تجارت است که یا به‌طور کامل از طریق واردات تامین می‌شوند و یا اینکه در صورت تامین آنها از طریق تولید داخلی، به دلیل افزایش هزینه‌های تولید، افزایش زیاد قیمت برای آنها وجود دارد. گفتنی است که از سال ۱۳۹۶ بدنبال گران شدن نرخ ارز، قیمت اقلام قابل تجارت افزایش یافته است.
- انتظار بر این بود که با شیوع بیماری کرونا و تکانه منفی تقاضا بر بازار از فشار تورم کاسته شده و حداقل شاهد روند کاهشی تورم ماهانه باشیم. لیکن بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد تورم ماهانه که از بهمن ماه ۱۳۹۸ (۱.۲ درصد) شروع به افزایش کرده بود در فروردین ماه ۱۳۹۹ (۲ درصد) ۰.۶ واحد درصد بیشتر از ماه قبل و در اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۹ به ترتیب به ۲.۶ و ۲ درصد رسیده است. اما از تیر ماه بشدت افزایشی یافته و نرخ تورم ماهانه برابر ۶.۵ درصد شده است. دلیل مهم این روند بر خلاف انتظار این است که اولاً با شیوع کرونا بسیاری از کشورهای همسایه که مقصد اصلی صادرات ایران بودند، مرزهای خود را به روی کالاهای ایرانی بستند، ثانیاً بخش توریسم که بخشی از تامین ارز برای کشور را بر عهده داشت نیز با شیوع کرونا کلاً تعطیل شده و همچنین با شیوع کرونا قیمت نفت نیز شدیداً کاهش یافته است و همه اینها به معنای کاهش درآمد ارزی و در نهایت افزایش نرخ ارز بوده است. از طرف دیگر، فشار تحریمها هم تشدید شده است که در نهایت همه اینها به افزایش نرخ ارز و افزایش نرخ تورم از زمستان به این سو انجامیده است. این افزایش زنگ خطری برای تورم فزاینده در سال ۱۳۹۹ است. بطوری‌که تورم از مرداد ماه ۱۳۹۹ صعودی شده است. در مقابل، به دلیل وضعیت بیماری کرونا در کشور و تعطیلی برخی کسب و کارها، روند تغییرات قیمت برای تمام کالاها یکسان

نبوده است، زیرا افزایش تقاضای کالاهایی مانند خوراکی‌ها و میوه‌ها و سبزیجات (به منظور تقویت قوای جسمانی و سیستم ایمنی بدن) باعث افزایش قیمت برخی کالاها شده است. به عنوان مثال تورم ماهانه فروردین ماه ۱۳۹۹ در خصوص «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» ۵.۲ درصد بوده است که تورم ماهانه میوه و خشکبار و سبزیجات (سبزی‌ها و حبوبات) به ترتیب در ماه مذکور ۱۸.۴ و ۱۳.۰ درصد بوده است. این در حالیست که در خرداد ماه ۱۳۹۹ تورم ماهانه اقلام فوق بشدت کاهش یافته است و تورم ماهانه زیرگروه «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» به ۲.۳ درصد رسیده است. این مهم گواهی بر کنترل موثر افزایش قیمت خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها در فصل بهار ۱۳۹۹ می‌باشد. این در حالی است که در تیرماه ۱۳۹۹ تورم در گروه «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها» ۶.۷ درصد بوده است که در این تورم، اقلام مهمی مانند گوشت قرمز و سفید و فرآورده‌های آنها ۱۱.۷ درصد و شیر، پنیر و تخم مرغ ۱۱.۲ درصد افزایش داشته است. با این وجود، اثر شیوع بیماری کرونا بر روی تورم (متوسط سالانه و نقطه به نقطه)، از تیرماه محسوس و معنادار بوده است.

- بررسی روند تورم ماهانه گروه‌های اصلی و گروه‌های اختصاصی نشان می‌دهد که در بیشتر گروه‌ها و طبقات نظیر دخانیات، مسکن، مبلمان و لوازم خانگی، حمل و نقل، تفریح و فرهنگ، هتل و رستوران و خوراکی‌ها شامل نان و غلات، گوشت قرمز و سفید و فرآورده‌های آنها، شیر، پنیر و تخم مرغ، شکر، مربا، عسل و چای و قهوه و دیگر آشامیدنی‌ها در تیرماه ۱۳۹۹ از روند افزایشی شدیدی در مقایسه با ماه‌های قبل برخوردار بوده‌اند. مقایسه تورم ماهانه شهریورماه ۱۳۹۹ در مقایسه با تیرماه ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که اکثر طبقات به جز ماهی و صدفداران، روغن‌ها و چربی‌ها، لبنیات و حبوبات در مقایسه با ماه اول تابستان کمتر افزایش یافته‌اند. این در حالیست که گروه حمل و نقل (قیمت انواع خودرو)، بیشترین افزایش قیمت را نسبت به ماه قبل داشته است.

- بررسی چند ماهه اخیر هسته تورم نشان می‌دهد، در سه ماهه اول سال ۱۳۹۹ نیز روند تورم نقطه به نقطه کاهنده بوده ولی هسته تورم روند افزایشی ملایمی داشته است از تیرماه ۱۳۹۹ تورم ماهانه صعودی شده و انتظار می‌رود که تورم نقطه به نقطه در ماه‌های آینده افزایش یابد. کاهش نرخ تورم نیازمند سیاست‌های منضبط پولی و مالی و هدف‌گذاری تورمی و وفادار بودن به آن خواهد بود. بدون شک این روند، منعکس کننده ساختار نامتوازن برخی بخش‌ها، نظیر ساختار بودجه دولت (کسری بودجه) است که عمدتاً خود را در رشد فزاینده نقدینگی متبلور ساخته است.

۳. تحلیل شاخص بهای تولیدکننده در سه ماهه اول سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد:

- شاخص قیمت تولیدکننده (تورم تولیدکننده) در بهار ۱۳۹۹ نسبت به فصل قبل با رشد ۱۱.۴ درصد روبرو بوده که در مقایسه با فصل قبل افزایش ۱۱.۷ درصد را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر این شاخص نشان‌دهنده افزایش هزینه‌های تولید است و به عنوان پیش‌نگر تورم مصرف‌کننده عمل میکند و لذا انتظار می‌رود در ماه‌های آتی از این ناحیه افزایش در تورم مصرف‌کننده را شاهد باشیم.
- در چهار فصل منتهی به بهار ۱۳۹۹ نسبت به دوره مشابه، نرخ تورم شاخص فوق با کاهش مواجه شده و به ۲۳.۶ درصد رسیده است. در میان بخش‌های اصلی تولیدی در کشور، کمترین تورم سالانه مربوط

به بخش برق (۹.۹ درصد) و بیشترین آن مربوط به بخش‌های معدن و صنعت (۳۷.۷ و ۲۳.۸ درصد) است. شایان ذکر است که تورم نقطه به نقطه گروه تولید، انتقال و توزیع برق در مقایسه با فصل قبل ۴۰.۶ درصد رشد داشته است. رشد گروه‌های اصلی شاخص قیمت تولیدکننده در بهار سال ۱۳۹۹ در مقایسه با سال ۱۳۹۸ کاهش یافته ولی کماکان عدد بالایی است. شایان ذکر است که افزایش نرخ ارز و نااطمینانی آن و به تبع آن افزایش قیمت نهاده‌های وارداتی و هزینه‌های تولید از مهمترین دلایل آن بوده است.

۴. چگونگی روند حرکتی رشد ماهانه و نقطه به نقطه نرخ ارز و شاخص بهای کالاهای بادوام و بی‌دوام در دوره زمانی فروردین زمانی مورد مطالعه نشان می‌دهد بین نرخ ارز و نرخ تورم ماهانه و نقطه به نقطه شاخص بهای کالاهای بادوام هم‌حرکتی وجود دارد. بدین صورت که در دوره‌هایی که نرخ ارز صعودی شده با وقفه زمانی کوتاهی نرخ تورم کالاهای بادوام نیز صعودی شده است و برعکس (ضریب همبستگی نرخ ارز و تورم نقطه به نقطه و ماهانه کالاهای بادوام به ترتیب ۸۱.۸ و ۶۴ درصد می‌باشد). نرخ ارز به‌عنوان متغیر پیش‌ران شاخص قیمت‌ها بوده و به دنبال آن شاخص قیمت کالاهای بادوام حرکتی در جهت مشابه را تجربه نموده است. از اسفندماه ۱۳۹۹ با افزایش مجدد نرخ ارز، نرخ تورم نقطه به نقطه کالاهای بادوام نیز صعودی شده است بطوری‌که از ۳۲.۴ درصد در اسفند ماه به ۹۴.۶ درصد در شهریور ۱۳۹۹ رسیده است. این افزایش با تاخیر زمانی بسیار کوتاهی (حداکثر دو ماه وقفه) ناشی از افزایش نرخ ارز بر قیمت این کالاها تأثیر گذاشته است. موضوع دوم مؤثر بر رشد قیمت کالاهای بادوام شیوع بیماری کرونا است. بر اثر شیوع این بیماری، دادوستد کالاها و تجارت خارجی با اختلال روبه‌رو شده است. این موضوع به‌طور حتم می‌تواند در ماه‌های آینده نیز اثر خود را در کالاهای مصرفی بادوام داشته باشد. در نتیجه اختلال در صادرات و واردات هزینه تهیه کالاهای مصرفی و واسطه‌ای را افزایش می‌دهد. مجموع این دو عامل در رشد قیمت کالاهای بادوام در ماه‌های اخیر ایفای نقش کرده‌اند.

۵. هر چند سهم کالاهای بادوام در شاخص بهای مصرف‌کننده پایین است، اما کالاهای بی‌دوام و کالاهای کم‌دوام حدود ۴۵ درصد از وزن شاخص کل بهای مصرف‌کننده را دارد. در شهریورماه تورم ماهانه کالاهای بی‌دوام ۳۰.۰ درصد بوده است. تورم ماهانه ۳ درصدی نرخ تورم بسیار بالایی است. تداوم این تورم به معنای تورم بالاتر سالانه است. این کالاها نظیر خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها در شهریور افزایش قیمت کمتری را ثبت کرده‌اند. بطوری‌که تورم ماهانه خوراکی‌ها در شهریور ماه معادل ۲.۹ درصد گزارش شده است.

۶. بررسی روند تورم دوازده ماهه بین دهک‌های درآمدی موید روند افزایشی آن از دهک اول تا دهک دهم در شهریور ماه ۱۳۹۹ می‌باشد. بطوری‌که دهک اول در فصل تابستان با تورمی برابر ۲۳.۴ درصد مواجه بوده است که این نرخ برای دهک دهم به ۲۹.۹ درصد افزایش یافته است. تحلیل نرخ تورم دوازده ماهه به تفکیک کالاهای غیرخوراکی و خدمات و گروه خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات نشان می‌دهد که در شهریور ۱۳۹۹ نرخ تورم در کالاهای غیرخوراکی و خدمات با روند افزایشی از دهم اول تا دهم برخوردار بوده است بطوری‌که از ۲۹.۴ درصد برای دهک اول به ۴۰.۲ درصد برای دهک دهم رسیده است. از آنجا که این کالاها، کالاهای بادوام را

شامل می‌شوند (همبستگی بالایی با نرخ ارز دارند) و کالاهای غیرخوراکی و خدمات در دهک‌های بالاتر وزن بیشتری را به خود تخصیص داده‌اند با افزایش نرخ تورم این گروه در دهک‌های بالاتر بیشتر می‌شود.

۷. نتایج پیش‌بینی‌ها با فرض ثبات شرایط موجود نشان می‌دهد:

- تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای شهری در دوازده ماهه منتهی به مهرماه الی آذرماه ۱۳۹۹ به ترتیب ۲۷.۰، ۲۸، ۲۹.۱ درصد خواهد بود که حاکی از روند صعودی است. شایان ذکر است با افزایش نرخ ارز و افزایش نااطمینانی ناشی از آن، روند افزایشی تورم و افزایش قیمت‌ها در نیمه دوم سال جاری را شاهد خواهیم بود.
- براساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته گروه‌های «حمل و نقل»، «مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها»، «تفریح و امور فرهنگی»، «کالا و خدمات متفرقه»، «پوشاک و کفش» و «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات» بیشترین تورم را طی ماه‌های آتی خواهند داشت.
- در میان گروه‌های اصلی، تورم گروه «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات» (با ضریب اهمیت ۲۵.۰۳) روند صعودی خواهد داشت، به‌طوری‌که برآورد مدل ما نشان می‌دهد تورم دوازده ماهه منتهی به مهرماه ۱۳۹۹ حدود ۲۱.۸ درصد است که پیش‌بینی می‌شود با تداوم روند مذکور، نرخ تورم این گروه تا پایان آذرماه ۱۳۹۹ به ۲۳.۳ درصد برسد.
- تورم گروه «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» (با ضریب اهمیت ۳۸.۰۷ در تورم)، افزایش خواهد داشت، به‌طوری‌که برآورد مدل ما نشان می‌دهد تورم دوازده ماهه منتهی به مهرماه ۱۳۹۹ که حدود ۳۱.۷ درصد بوده است پیش‌بینی می‌شود به ۳۴.۵ درصد در پایان آذرماه ۱۳۹۹ افزایش یابد.
- پیش‌بینی می‌شود رشد دوازده ماهه شاخص قیمت گروه «کالا» از ۲۹.۴ درصد در مهرماه به ۳۲.۰ درصد در آذرماه ۱۳۹۹ و نرخ تورم گروه «خدمت» از ۲۳.۸ درصد در مهرماه به ۲۴.۸ درصد در آذرماه ۱۳۹۹ افزایش یابد.
- کسری بودجه دولت و گسترش نقدینگی، افزایش شدید نرخ ارز، شیوع بیماری کرونا، نااطمینانی‌های گسترده در فضای اقتصادی کشور و انتظارات تورمی از جمله روندهای تاثیرگذار بر تورم در آینده هستند و برآیند این عوامل تعیین‌کننده تورم در نیمه دوم سال خواهد بود.

۸. پیشنهادهای:

- ۱- مطابق پیش‌بینی، توصیه می‌شود سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان نسبت به افزایش قیمت کالاها بیش از ارقام پیش‌بینی شده در ماه‌های مهرماه ۱۳۹۹ الی آذرماه ۱۳۹۹ نظارت و بازرسی بیشتری را مد نظر قرار دهد. لازم به یادآوری است که در کنار سایر عوامل به دلیل افزایش قیمت ارز در سه ماه گذشته، احتمال افزایش بیشتر قیمت‌ها نیز وجود دارد.
- ۲- با توجه به شدت بالای هم‌حرکتی میان نرخ ارز و شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده و تولیدکننده، و اینکه نرخ ارز به‌عنوان متغیر پیش‌ران شاخص قیمت‌ها بوده و به دنبال آن شاخص قیمت تولیدکننده و مصرف‌کننده حرکتی در جهت مشابه را تجربه نموده است. از اینرو توصیه می‌شود بانک مرکزی به نوسانات نرخ ارز بسیار حساس شده تا از تبعات تورمی ناشی از آن کاسته شود.

۳- همان طوریکه ذکر شد کسری بودجه دولت عامل اصلی انبساط پایه پولی و نقدینگی است، لذا بدون کنترل کسری بودجه دولت نباید انتظار داشت بتوان تورم و انتظارات ناشی از آن را کنترل کرد. قاعدتاً دولت باید روشهای تامین مالی غیرتورم‌زا را برای کنترل کسری بودجه مد نظر قرار دهد.

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

۱. بررسی رابطه علی میان نرخ ارز و شاخص‌های قیمت، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی. تیر ۱۳۹۹.
۲. مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت مصرف کننده – شهریور ۱۳۹۹.
۳. مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت تولیدکننده در ایران، بهار ۱۳۹۹.

4. www.amar.org.ir

5. www.cbi.ir

6. www.imf.org

7. <https://data.worldbank.org/>

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

رصد، پایش و پیش‌بینی شاخص‌های قیمت طی فصل دوم ۱۳۹۹

پیوست‌ها:

جدول ۳-پ: رشد ماهانه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی - درصد

۱۳۹۹						دوره
فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	
۲۰	۲۶	۲۰	۶۵	۳۵	۳۶	شاخص کل
گروه‌های اصلی و منتخب فرعی						
۵۰	۰.۲	۲.۳	۶.۶	۳.۷	۳.۰	۱- خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۵.۲	۰.۲	۲.۳	۶.۷	۳.۶	۲.۹	خوراکیها
۲.۱	۵.۷	۵.۹	۷.۰	۴.۵	۳.۲	نان و غلات
-۰.۵	-۰.۶	۳.۴	۱۱.۷	۳.۵	۱.۹	گوشت قرمز و سفید و فرآورده های آنها
-۰.۷	-۰.۸	۳.۷	۱۲.۷	۳.۴	۱.۲	گوشت قرمز و گوشت ماکیان
۰.۴	۰.۶	۱.۷	۵.۲	۴.۰	۶.۷	ماهی ها و صدف داران
۱.۲	۰.۷	۰.۹	۱۱.۲	۵.۶	۶.۶	شیر، پنیر و تخم مرغ
۰.۶	۰.۹	۰.۸	۲.۱	۴.۲	۴.۷	روغن‌ها و چربیها
۱۸.۴	۴.۴	۴.۱	۱.۱	۳.۱	۰.۷	میوه خشکبار و
۱۳.۰	-۱۲.۸	-۶.۲	۳.۲	۰.۲	۳.۹	سبزیجات (سبزی‌ها و حبوبات)
۴.۰	۵.۰	۳.۴	۵.۹	۴.۶	۲.۳	شکر، مربا، عسل ، شکلات و شیرینی(قند و شکر و شیرینی‌ها)
۰.۶	۱.۶	۱.۹	۲.۷	۲.۷	۳.۲	محصولات خوراکی طبقه

رصد، پایش و پیش‌بینی شاخص‌های قیمت طی فصل دوم ۱۳۹۹

بندی نشده در جای دیگر						
چای، قهوه، کاکائو، نوشابه و آب میوه (نوشابه های غیر الکلی)	۰.۸	۲.۱	۲.۴	۵.۱	۶.۶	۵.۲
۲- دخانیات	۳.۷	۴.۷	۳.۰	۷.۴	۶.۱	۱.۶
۳- پوشاک و کفش	۰.۸	۳.۰	۲.۷	۴.۷	۳.۲	۳.۴
۴- مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۰.۲	۲.۰	۱.۴	۷.۲	۲.۷	۲.۶
۵- مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آن‌ها	۱.۲	۴.۵	۳.۳	۶.۵	۵.۸	۴.۱
۶- بهداشت و درمان	۰.۶	۳.۰	۳.۱	۵.۲	۱.۷	۲.۱
۷- حمل و نقل	۰.۹	۹.۱	۰.۵	۷.۲	۵.۳	۸.۸
۸- ارتباطات	۱.۳	۳.۴	۱.۲	۳.۸	۱.۸	۳.۰
۹- تفریح و فرهنگ	۱.۰	۴.۰	۳.۶	۷.۰	۴.۸	۴.۱
۱۰- آموزش	۰.۰	۰.۱	۰.۳	۳.۲	۲.۳	۳.۶
۱۱- هتل و رستوران	۰.۱	۰.۹	۲.۳	۶.۴	۳.۴	۲.۷
۱۲- کالاها و خدمات متفرقه	۴.۱	۳.۷	۳.۱	۵.۸	۳.۸	۲.۷
گروه‌های اختصاصی						
کالاها	۳.۰	۲.۶	۱.۸	۶.۵	۵.۱	۴.۷
خدمات	۰.۷	۲.۷	۲.۱	۶.۶	۱.۶	۲.۱

مأخذ: مرکز آمار ایران.

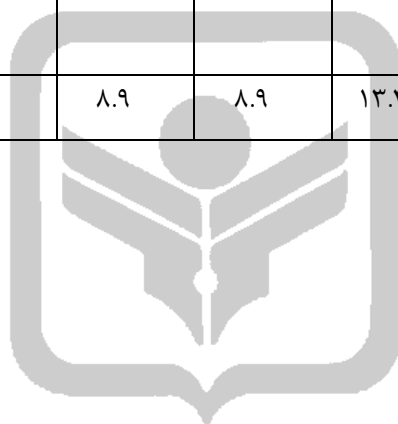
جدول ۲-پ: رشد شاخص بهای تولیدکننده (۴ فصل منتهی به فصل مورد نظر در بهار ۱۳۹۹ نسبت به دوره مشابه سال قبل - درصد)

دوره	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	بهار ۱۳۹۹
------	------	------	------	------	------	--------------

رصد، پایش و پیش‌بینی شاخص‌های قیمت طی فصل دوم ۱۳۹۹

۲۳.۶	۳۶.۷	۴۷.۵	۱۲.۵	۶	۳.۶	شاخص کل
						گروه‌های اصلی و منتخب فرعی
۱۴.۹	۳۲.۸	۴۸.۸	۱۱.۷	۳.۱	۱.۵	۱- کشاورزی
۳۷.۷	۴۵.۱	۵۰.۹	۱۷.۳	-۴.۱	-۳.۳	۲- معدن
۲۳.۸	۴۱.۸	۶۴.۶	۱۵.۵	۵.۳	-۰.۵	۳- ساخت (صنعت)
۹.۹	-۴.۰	۴.۷	-۸.۱	-۴.۵	-۶.۱	۴- تولید، انتقال و توزیع برق
۲۷.۶	۲۹.۰	۲۲.۲	۸.۹	۸.۹	۱۳.۴	۵- خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران.

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی